

ION BĂLAN

Martor și judecător

plesă-document
în două părți *

Personajele

PANAIT ISTRATI
THURINGER
AGENTUL DE POLIȚIE
COMISARUL
PREFECTUL
PRIMUL HAMAL
AL DOILEA HAMAL

ZIARISTUL
CHELNERUL
JOIȚA ISTRATI
FIICA PORTULUI
VĂTAFUL
Figuranți (hamali etc.).

Partea I

Cheiul Dunării. În larg, siluete de vapoare ancorate, o schelă care urcă într-un vapor, într-o parte o bodegă cu o masă și scaune, pe cheu o bancă. Încet, încet, cheiul începe să „respire” și să se „miște” ; țipete de pescăruși, clipocit de valuri, sirene de vapoare, bătăl de clopote. Pe schelă încep să urce cu saci în spate hamalii (basmale la git, briie late roșii peste mijloc). Apar marinarii, femeile portului, vinzătorii de limonadă și acadele, zarzavagii și iaurgii cu cobilițele, toți strigînd tărăgănat : „Iaurtul !”, „Ia zarzavatul !”, „Limonadă rece !”.

Mișcarea și zgomotul specifice portului se vor repeta în celelalte scene, după cum va aprecia regizorul.

Mișcarea din port scade în intensitate.

* Piesă distinsă cu premiul „Panait Istrati” al Uniunii Scriitorilor, instituit cu prilejul centenarului marelui scriitor.

În scenă încep să intre — sau să urce din sală — actorii ; sint îmbrăcați în costume de epocă 1905—1915, au în mână ziare ale vremii, din care citeșc (unul rămin în scenă, alții les și revin).

THURINGER : „Zilele acestea am primit la redacție mai multe scrisori anonime prin care, între altele, ni se anunță unele operațiuni necinstite în sarcina unor speculanți din port...”

AGENTUL DE POLIȚIE : „A sosit, numai pentru scurt timp, Renumita Cărtură-reasă ANCUȚA V. CALÎTESCU. Ghi-cește trecutul, prezentul și viitorul, pagube, furturi, măritişuri, procese. Vindecă prin descîntece orice fel de boale ca : brîncă, trînji, reumatism, de frică, de stomac, de ficat, de cap...”

COMISARUL : „Cugetări Două lucruri se pot preface : bunul-simț și polite-țea...”

PRIMUL HAMAL : „„Trompeta” ! Ziar popular al clasei muncitoare !...”

PREFECTUL : „La liberali e luptă pe șe-fie. De ce ? La conservatori e luptă pe boierie...”

AL DOILEA HAMAL : „Adevăratul Izvor al Tămăduirii ! Lacu Sărat !... Cea mai superioară stațiune balneară din Europa !... Vindecă cu siguranță limfa-tismul, scrofuloasa, tuberculoza nazală și sifilisul, reumatismul, rahitismul, boale de femei, boale nervoase etc.”

UN FIGURANT : „Un partid al muncii se definește la orizont. Se crede că zilele acestea toți muncitorii din Brăila vor fi convocați la o consfătuire...”

PRIMUL HAMAL : „Prostituția și dege-nerarea neamului !...”

THURINGER : „Jaful cu magazinele și șlepurile din port... !”

AGENTUL DE POLIȚIE : „Crime, spar-geri, furturi, sinucideri, prostituție, proxeneți, iar poliția doarme... !”

AL DOILEA HAMAL : „...lupta noastră trebuie să fie întreprinsă nu pentru distrugerea mașinismului, dar pentru o reglementare rațională a punerii lor în funcțiune, așa fel ca muncitorimea să nu fie aruncată pe drumuri, muri-toare de foame”.

JOIȚA ISTRATI : „Domnișoara Julieta își constituie dota la căsătoria sa cu dom-nul doctor C. Nistor, numerar 50.000 lei și trusoul evaluat la 6.000 lei...”

UN FIGURANT : „„Tribuna Transportu-rilor”, organul Uniunii Sindicale a Muncitorilor de Transport pe Apă și Uscat din România. Redacția și admi-nistrația str. Ștefan cel Mare nr. 506, Brăila”.

PRIMUL HAMAL : „Vizitați berăria «Bulevard» din Brăila... unde veți pe-trece o oră plăcută la sunetul armo-nios al orchestrei de lăutari de sub conducerea capelmaistrului Stănică Bageac, primul violonist”.

UN FIGURANT (FEMEIE) : „Caut în că-sătorie domn drăguț, sănătos, sub 40 de ani, avere lucru secundar. Am 22 de ani, germano-americană bogată. Adresa : «Hymen», Berlin 18”.

AL DOILEA HAMAL : „Teatrale : Com-pania de opere și operete «Al. Bră-nescu» revine iarăși în orașul nostru. Primele patru reprezentații cite s-au anunțat sint date exclusiv în onoarea domnului G. Niculescu-Bassu. E brăi-lean și e nespus de agreeat ca artist”.

PREFECTUL : „Situția guvernului. «Le tour de valse» angajat între Take Io-nescu și Titu Maiorescu, ca de la sine și între cavalcadele lor politice, ame-nință, după cum vedem, a se lungi...”

COMISARUL : „Retragerea opoziției din Cameră ! Retragerea opoziției din Par-lament !”

UN FIGURANT : „Se pare... că în curînd se va adevări zicala populară că par-tidul național-liberal e simbolul teroa-rei politice... mai ales prin simptomul de a revizui Constituția...”

PREFECTUL : „Un bancher din Paris... a făcut propuneri guvernului nostru, de a i se acorda concesiunea înființării unui munte de pietate în Capitală...”

AL DOILEA HAMAL : „Afacerea Drey-fus ! Această nenorocită afacere, a fos-tului căpitan din armata franceză... în jurul căreia s-a făcut atîta zgomot, intră într-o nouă fază !...”

PRIMUL HAMAL : „...Frămîntările sociale de la noi au ajuns la o încordare așa de acută, încît sau va trebui să pășim la o viață nouă, sau un cataclism gro-zav ne va sfărîma existența pentru zeci de ani”.

AL DOILEA HAMAL : „...să ne uităm adînc în bezna ce ne învăluie și să ne îngrozim de trăsnetele cutremurului ce zguduie altarele existenței poporului român, care are totuși atîtea drepturi la un viitor mîndru și fericit !...”

(Lumina scade în intensitate, iar actorii — toți în scenă — continuă să citească din presa vremii, într-o mare învălmîșeală de voci și de mișcare. Apoi totul se oprește brusc, actorii formînd un

grup statuar. După cîteva clipe de liniște absolută, din semiîntineric apare silueta unui bărbat într-o pelerină; este Panait Istrati.)

PANAIT ISTRATI O lume la margine de veac și parcă de eră! O lume care se mistuie într-un amurg de sublim și ridicol. În această eră am venit pe lume și eu... fiul unei spălătorese. Brăila m-a primit ca pe un oarecare nou născut al mahalalelor sale gălăgioase și sărace. După ce am învățat ceva carte, la doisprezece ani am început să muncesc pentru a avea ce minca. Dar, ținînd cum m-a făcut mama, n-am stat prea mult la o meserie. Am cunoscut viața grea a hamailor din portul Brăila. Am descifrat cruda viață pe care o duce muncitorul din port; sărăcie, foame, boli... Și am început să azzvîrl cuvîntul în gazete ca pe o grenadă, visîndu-mă la un moment dat că pot deveni un apostol al noii religii. Dar, în scurt timp, dintr-o mare neliniște lăuntrică și mînat parcă de o irezistibilă chemare, am plecat în lume. Am rătăcit pe unde am vrut și pe unde n-am vrut, m-am adăpat din toate apele, dar unele au fost limpezi, altele tulburi, altele otrăvitoare. M-am amestecat în numeroase cruciade, vrînd mereu să-mi plătesc greaua datorie față de voi, cei pe care v-am părăsit. Uneori am luat o floare drept primăvară, fiind mereu un amestec de haimana și lumpenproletar... Astăzi m-am întors definitiv la Brăila mea dragă, zîna dintre sălcii și salcîmi, Brăila noastră, unică în felul ei... gălăgioasă, cu oameni curajoși, uneori iuți la minie și neiertători, dar tot atît de generoși. Brăila noastră, în care au încăput, ca nicăieri, toate bisericile lumii! Poate că nicăieri nu și-au găsit atîtea nații cămin și pace, ca la Brăila. Și eu am venit la Brăila mea pentru cămin și pace... Și dacă a venit clipa ca eu, un om care vine din infern, să mă înfățișez tribunului imparțial al contemporanilor, fie, dar nu cer achitarea mea, ci o dreaptă judecată...!

(Întineric. Actorii ies din scenă. La aprinderea luminii, Panait Istrati se află așezat pe un scaun de la bodegă. Apare Chelnerul.)

PANAIT ISTRATI Băiete, un ceai cu zahăr cubic la clește! *(Începe să citească un ziar.)*

CHELNERUL Vine! *(Apare cu ceaiul și cu o zaharniță.)*

(Auzim mișcarea specifică din port. Pe cheu vine un bătrîn, Primul hamal, care se apropie de Istrati.)

PANAIT ISTRATI *(observîndu-l):* Să trăiești, moșule!

PRIMUL HAMAL: Noroc, tinere...

PANAIT ISTRATI: Ia loc, te rog.

PRIMUL HAMAL: Mulțumesc... *(Se așază.)*

PANAIT ISTRATI Bei un ceai? Fac cîinste. Băiete, încă un ceai...

CHELNERUL: Vine!

PANAIT ISTRATI Tot cu propaganda sindicalistă?... N-ai obosit?

PRIMUL HAMAL: Cînd ești convins că faci ceva cu folos, povara bătrîneților e ușoară.

PANAIT ISTRATI Moșule, nu te-am văzut niciodată nici măcar zîmbînd...

PRIMUL HAMAL Am să rid atunci cînd va ride clasa muncitoare!... Știu ce gîndești, că s-ar putea să nu apuc această zi. Se poate, dar după mine, după noi vor veni alții și alții, lupta noastră nu atîrnă de un om...

(Pe cheu apare un bărbat, Al doilea hamal, care se apropie de masă.)

AL DOILEA HAMAL Bună ziua!

PRIMUL HAMAL: Bună!... Te rog, ia loc... *(Către Istrati.)* Un tovarăș de muncă... *(celuilalt)* ...și Panait Istrati...

PANAIT ISTRATI V-am cunoscut... Da, da... Cred că era în 1907, la București, la o conferință sindicalistă...

AL DOILEA HAMAL: Dumneata te aflai acolo, în sală...?!

PANAIT ISTRATI Da, pînă cînd a intervenit poliția, și au început arestările. M-au înșfăcat și pe mine. Dar, pînă la urmă, m-au trimis la Brăila. Doamne, ce s-a speriat mama cînd m-a văzut cu jandarmul la ușă...

AL DOILEA HAMAL Atunci am scăpat...

PANAIT ISTRATI La poliție l-am cunoscut pe Frimu, fusesse și el arestat. Arăta ca un cal nărăvaș...

(Apare pe cheu Fiica portului, 30—35 de ani, îmbrăcată elegant, cu o ușoară notă de extravaganță; se apropie agale de masa celor trei bărbați, care la început nu-i dau atenție.)

PANAIT ISTRATI: Încă un ceai, băiete!

CHELNERUL: Vine!

FIICA PORTULUI ...Două ceaiuri, mon cher...

PANAIT ISTRATI *(privind-o atent de sus pînă jos):* Puicuțo, astăzi sînt ocupat...

FIICA PORTULUI Vai, mon cher, mă plictisesc singurică, simt că mă sufoc... *(Îi face lui Istrati vînt cu eventaiul.)*

PANAIT ISTRATI Pe diseară, la... „Bu-levard“, puicuțo...

FIICA PORTULUI: Pa! *(Pleacă agale.)*

AL DOILEA HAMAL Cine-i... puicuța?

PANAIT ISTRATI Una din... fiicele portului.

(Izbucnesc în risă. Apare Chelnerul cu ceaiul pentru Al doilea hamal, apoi dă drumul la patefon.)

PRIMUL HAMAL : (către Al doilea hamal) : El este... Adrian Zografi, care semnează articole în gazete...

AL DOILEA HAMAL : Dumneata ești Adrian Zografi ? ! (Panaît Istrati dă aprobator din cap.) ...Ți-am citit unele articole. În numele cui scrii dumneata, tinere ?

PANAIT ISTRATI (surprins) În numele meu !

AL DOILEA HAMAL Nu crezi că-i prea puțin ? Hamalii din portul Brăila ar avea nevoie de un om ca dumneata, care, prin scris, să le facă cunoscute durerile, păsurile...

PANAIT ISTRATI Nu m-a rugat nimeni să scriu la gazete și nici nu trebuie. Am făcut-o și o fac în numele credinței mele în dreptate.

AL DOILEA HAMAL : Uneori nu-i destul să spui adevărul, ci trebuie și să lupți pentru el... (Istrati nu știe ce să răspundă.) Apropo, de ce semnezi în gazete Adrian Zografi ?

PANAIT ISTRATI (ușor incurcat) Păi cine ar fi luat în serios numele unui prăpădit de... proletar ?

AL DOILEA HAMAL (desface un ziar) : „Adevărul“... (Citește.) L-ai făcut țândări pe sfinția-sa „Monstruozitatea diaconului D. Popescu din Tulcea...“ O să te blesteme toată viața, proțelul...

PANAIT ISTRATI (violent) : Porcu' dracului, după ce că a violat o copilă de 12 ani, care-l era servitoare în casă ! Auziți, vroia să mă mituiască, să retractez ! Pe urmă m-a amenințat că mă dă în judecată. Să poștească ! Eu am să continui ancheta. Că dacă Dumnezeu nu vrea să vadă ce nelegiuire a făcut omul lui pe pământ, barem să audă oamenii și să-l afurisească ei.

(Rid cu toții.)

AL DOILEA HAMAL Ți-am spus, hamalii din port ar avea nevoie de scrisul tău, vād că le cunoști viața...

PANAIT ISTRATI : Doar am copilărit în port...

(Pe cheu apare Vătaful, iar în urma lui Fiica portului ; urcă împreună în cerdacul bodegii.)

VĂTAFUL : Chelner, cafea și trabuce !
CHELNERUL : Vine... (Apare după câteva clipe cu cele comandate și urcă în cerdac, apoi se retrage.)

(Vătaful privește cum pe cheu trec, în rind mai mulți hamali cu saci grei în spate.)

VĂTAFUL (lovindu-și cu cravașa carimbii cizmelor) : Mișcă, mă, mai repede, că miine nu iei nici o lețcaie...

UN HAMAL Să nu ajungi să încapi pe miinele noastre...

VĂTAFUL : Haide, haide, bețivanilor !

(Se aud vociferări nedeslușite ale hamalilor, care ies din scenă. Vătaful se întreține cu Fiica portului, care-i foarte bine dispusă ; ride ostentativ pentru a fi auzită de Istrati, care însă nu-i dă nici o atenție.)

AL DOILEA HAMAL Hamalilor le-a ajuns cuțitul la os. Nu-i mai putem răbda pe vătafi...

PANAIT ISTRATI : Vătafii ? Lipitori, care sug singele hamalilor...

PRIMUL HAMAL : Așa-i, vătafii sînt adevărate lipitori !

PANAIT ISTRATI : Lipitorile portului !

AL DOILEA HAMAL : Ce zarvă ar stîrni citeva articole despre lipitorile portului, în gazete...

PANAIT ISTRATI : Pînă astăzi nimeni n-a îndrăznit să ridice public gîslul împotriva lor...

PRIMUL HAMAL : Îl vom ridica noi, hamalii, noi, robii sacului !

PANAIT ISTRATI : Oamenii vor crede că-mi pun candidatura pentru alegeri...

PRIMUL HAMAL Dacă pui degetul exact pe bubă, nu, pentru că omul care se spetește muncind îi disprețuiește pe palavragii care habar n-au de durerile lui. Altfel chiar vor crede că ești un palavragiu electoral...

AL DOILEA HAMAL : Un om trebuie să aibă nu numai un crez, ci și un țel pentru care să lupte. Al tău care este, tinere ?

PANAIT ISTRATI Am participat la citeva întîlniri muncitorești, socialiste. O să rideți, poate, dar la un moment dat visam să devin un apostol al aces-tei noi religii, poate chiar un martir !

AL DOILEA HAMAL : Și ce-ai făcut, sau ce-ai de gînd să faci pentru asta ?

PANAIT ISTRATI : Nu știu. Dar sînt gata să lupt pentru dreptate, pentru ca fiecare să-și aibă asigurată pîinea zilnică...

AL DOILEA HAMAL : Deci, nu sperî într-o prefacere a aluatului omenesc, în ziua în care omul nu va mai fi flămînd ? Atunci, cum ai să poți deveni un... „apostol al noii religii“ ?

PANAIT ISTRATI (ușor incurcat) : Aș fi fericit dacă hamalii noștri nu s-ar mai ucide între ei, dacă nu și-ar mai schilodi nevestele și copiii, nici nu s-ar

mai îmbătă ca niște brute.
AL DOILEA HAMAL : Să nu-i disprețuiești pe acești oameni, duc o viață de ocași, așa că sînt aspri și neîndurători, dar să știi că nu dau cînstea pe rușine.

PRIMUL HAMAL : Cei care sînt declarați moral și nu mai au chiar nimic sfînt în ei, sînt azvîrliți peste bord. Și trecem mai departe. Nu avem timp să despăcăm firul în patru.

PANAIT ISTRATI Ei, tocmai lucrurile astea nu prea le înțeleg, moșule...

AL DOILEA HAMAL : Este mai cînstit din partea dumitale că o spui.

PRIMUL HAMAL : Cui nu-i convine să intre în rînduri trebuie s-o șteargă cît mai repede... Și ține minte, niște inși pot să se dea deoparte, pot să rădăcească, pot chiar să moară, dar mișcarea muncitorească nu moare !

(Se aude o voce : este a Vătafului. Ceea ce va urma nu vedem decît parțial.)

VĂTAFUL : Haide, haide, bețivani afurisiți, parcă ați fi niște babe !

UN HAMAL *(de pe schelă)* : Mai ușor, vătafule, că sîntem oameni, nu vite !

VĂTAFUL : Gura, mă ! Că de nu, miine, tu, nevastă-ta și copiii o să mînceți un rahat. Te dau afară, mă, auzi ! Cine ești, mă, ăla ?

UN HAMAL : Vîno aici, pe schelă, vătafule, să mă vezi...

(Se aud pași, voci, apoi țipetele unuia om care cade în apă.)

VOCI : Om la apă, săriți, om la apă !

UN HAMAL : Vătafule, ți-am promis-o de mult ! Acum doar te-am aruncat în apă, dar odată tot ți tai beregata !

(Auzim pași precipitați. Apare Vătaful.)

VĂTAFUL *(ud, gîfîind)* : Poliția ! Să vină poliția !... *(Iese precipitat. Strigătele și pașii se pierd.)*

PANAIT ISTRATI *(se scoală în picioare)* : Nemernicul !... *(Vrea să pornească într-acolo.)*

AL DOILEA HAMAL *(il oprește)* : Drep-tatea nu se poate cîștiga de unul singur. *(Se așază.)* Nu ne mai putem bate ca pe vremea haiducilor. Este nevoie de lumină... O poți face și tu, cu scrisul tău...

PANAIT ISTRATI Tare aș dori să pot face ceva, dar eu scriu niște articole care...

AL DOILEA HAMAL : Fiecare face ce poate și ce știe...

PRIMUL HAMAL : Chelner !

CHELNERUL : Vine ! *(Apare imediat, jovial.)*

PRIMUL HAMAL : N-ai o piine caldă cu măsline ?

CHELNERUL : Numai seara, domnule... La ora asta, „Bodega Cutava” *(arată firma)* servește ceai și supă de oase, la comandă...

PRIMUL HAMAL : Mîncîncă numai belferul, să-și clătească mahnureala... Nu ne trebuie ! *(Se aud pași și voci. Cei trei devin atenți.)* Vin belferii. E mai bine să nu dăm ochii cu ei...

PANAIT ISTRATI Chelner !... *(Aruncă o monedă pe masă, ies. În urma lor vine Agentul de poliție, care se întîlnește cu Fiica portului.)*

FIICA PORTULUI : ...Domnule agent, domnule agent, ce surpriză ! *(Il apucă cu cochetație de braț.)*

AGENTUL DE POLIȚIE *(uitîndu-se în direcția în care au ieșit cei trei bărbați)* : Ne vedem deseară, păpușo...

FIICA PORTULUI : Deseară sînt invitată la berăria „Bulevard”, mon cher...

AGENTUL DE POLIȚIE : Vin șefii... *(Ii face semn cu mîna să iasă.)*

FIICA PORTULUI *(ofensată)* : Vai, ce maniere !

AGENTUL DE POLIȚIE *(o ia de braț)* : Hai, lasă trîncăneala... *(O scoate din scenă.)*

(Pe cheu apar Prefectul, Thuringer și Comisarul : iau loc la masa de la bodegă.)

THURINGER Domnule prefect, vrem liniște în port. Această liniște, comerțianții de cereale o plătesc cu multă generozitate.

PREFECTUL : Domnule Thuringer, guvernul liberal, prin mine, vă asigură de toată grațitudinea și de tot aportul...

COMISARUL : Băiete, supă ! Și patefonul...

CHELNERUL : Vine, domnule comisar ! *(Dă drumul la patefon ; un tango al vremii.)*

PREFECTUL *(cu aroganță)* : Domnule Thuringer, mișcarea din portul Brăila, ca din toate porturile românești, prin întregul ei complex, formează fără îndoială una din preocupările guvernului, dar consider că nu e de natură să ne alarmeze...

THURINGER : Domnule prefect, cu scuzele de rigoare asupra observațiunii, dar eu sînt de părere că trebuie să se intervină energic ! Aștia, dacă se pornesc...

PREFECTUL : Niște analfabeți, să fim serioși, mon cher...

COMISARUL : În port a apărut un agitator sindical...

PREFECTUL : De ce nu-l arestezi ?

COMISARUL : Nu l-am prins în flagrant, domnule prefect...

PREFECTUL (cu reproș) : Cum, dumneata, comisar de Brăila, nu poți... aranja un flagrant ? !

COMISARUL : Agenții mei se află pe urmele lui. Nu ne scapă, domnule prefect... *(Scoate un ziar.)* Dacă-mi permiteți, un anume... Adrian Zografi semnează în ziare niște articole, aruncând imputații și calomnii ordinare la adresa comercianților, a autorităților... în ziarul zis „România muncitoare” și chiar în „Dimineața”. Uitați-vă ce titlu „Lipitorile porturilor” ! Este vorba de vătafi, și apariția articolului a fost anunțată cu câteva zile înainte prin mii de afișe, între Sulina și Turnu Severin.

PREFECTUL : Și cine-i acest... cum îi zice... Adrian Zografi ?

COMISARUL : Este un pseudonim. A fost băiat de alergătură în casa dumneavoastră, domnule Thüringer... Preferatul doamnelor din casă. Și, când este vorba de madame...

THÜRINGER (iritat) : Mulțumesc, domnule comisar, amabil ca întotdeauna.

COMISARUL : Poate n-ar fi rău să-l întâlniți pe acest domn, și să-i vorbiți...

PREFECTUL (pe gânduri, privind ziarul) : În „Dimineața” domnului Constantin Mille ! ?

(Intuneric ; Prefectul, Comisarul și Thüringer ies din scenă. Intr-un con de lumină, Istrati citește din ziarul „Dimineața“.)

PANAIT ISTRATI : „Lipitorile portului. Dintotdeauna, hamalul din port duce în spate un enorm sac de Dorna, plin cu toate păcatele vătafilor și ale stăpînilor. Se apropie vremea când îl vor arunca în Dunăre ! Bătrînul nostru port și cetatea de altădată încep să-și deschidă porțile unui nou și necunoscut cuceritor proletariatul dezmoștenit ! Se apropie ziua când în cetate vor intra batalioanele lor victorioase ! Sus inimile, hamali brăileni !... Zdrobiți lipitorile portului, altă cale nu există pentru a scăpa de starea de inferioritate și de nedreptate în care v-au tîrît... ! Zdrobiți balaurul vătășesc, care cere din ce în ce mai multe vieți, lăsînd în urma lor cadavre, schilozi, orfani și sărăcia cea mai cruntă !...”

(Lumina crește, îi descoperim pe hamali.)

AL DOILEA HAMAL : Ei, ce zici ?

PRIMUL HAMAL : Bravo, l-ai făcut praf !

AL DOILEA HAMAL : Bine zis ! Arunci cuvîntul ca pe o grenadă în luptă,

drept la țintă, strigîndu-l cit te țîn plămîni !

PANAIT ISTRATI : De cînd am început să vă înțeleg viața, m-am făcut părtaş la marea voastră suferință, dar și la marea voastră bucurie, și mai ales la marea voastră victorie !

PRIMUL HAMAL (cu entuziasm) : Tinere, ai auzit, am reînființat sindicatul. Este primul sindicat din porturile dunărene bazat pe principiul luptei de clasă !

PANAIT ISTRATI (stringînd pumnii) : Simt cum bate un vînt de libertate ! În curînd, batalioanele voastre victorioase vor intra în cetate.

PRIMUL HAMAL Dintotdeauna omenirea își produce eroii care s-o ducă înainte. În acest secol, e rîndul nostru, al proletarilor. Înțelegi, tinere ?...

PANAIT ISTRATI : Înțeleg...

(Pe cheu apare Fiica portului, care se îndreaptă către cei trei bărbați.)

PRIMUL HAMAL (observînd-o) : Vine Fiica portului... Te lăsăm, tinere.

FIICA PORTULUI Deranjez, domnii mei... ?

PRIMUL HAMAL : Nu, puicuțo, te rog să iei loc, noi tocmai plecam... *(Cei doi se ridică și ies.)*

PANAIT ISTRATI : Salve, Fufi...

FIICA PORTULUI (supărată) : Te-am așteptat atunci, la berăria „Bulevard”... *(Panaît Istrati dă să spună ceva.)* Știu, știu, aștia doi te-au luat cu ei la o adunare de-a lor... Ce lume, ce muzică, am dansat pînă dimineața, iar tu ai stat în mirosul ăla de hambar și în fumul ăla de țigară imputit... Tu, bibicule, ești făcut să iubești, să zbuzzi... Mă plictisesc singură. Cel puțin, ja-mă cu tine...

PANAIT ISTRATI (o apucă de mînă) : Fufi, chiar te plictisești ? ! Te-am văzut în compania agentului de poliție din port...

FIICA PORTULUI (parează) : Ești gelos ? ! *(Ride cu cochetărie forțată.)* Un sentimental păgubos... *(Se ridică.)* Hai, dragul meu, să mergem la un birt, mor de foame...

(Intră Thüringer, care văzînd compania în care se află Istrati, încearcă să evite întîlnirea.)

PANAIT ISTRATI : Bună seara, domnule Thüringer...

THÜRINGER : A, dumneata, tinere ? ! Chiar doream să te întîlnesc... Doamna Thüringer mă întreabă mereu de dumneata. N-ai mai venit pe la noi...

(*Fiica portului este vădit impacientată.*) Dar văd că ești ocupat...
PANAIT ISTRATI : Fufi, ne vedem mai târziu...

(*Fiica portului, cu un aer jignit, iese precipitat. Cei doi se îndreaptă spre bodogă.*)

THURINGER : Să luăm loc. (*Se așază.*)
Băiete, cafele și trabuce !

CHELNERUL Vine ! (*Aduce cele cerute. Cei doi își aprind trabucele.*)

PANAIT ISTRATI Domnule Thuringer, intrați direct în subiect...

THURINGER : Fie ! Sint, cum să zic, cam neliniștit...

PANAIT ISTRATI : Dumneavoastră ? !

THURINGER : ...Noi...

PANAIT ISTRATI Aha, noi... noi, comercianții, deci... De ce, domnule Thuringer ?

THURINGER Articolele dumitale din gazeta „Dimineața”... Gaz peste focul care mocnește în port.

PANAIT ISTRATI : Gaz ? ! Chiar așa, domnule Thuringer ? !

THURINGER Exact, domnul meu ! (*Scoate un ziar și citește.*) „Lipitorile portului (...) Aici la noi în port mocnesc de mult o criză și un conflict ireconciliabil... Astăzi punem din nou în discuție problema vătafilor, aceste brute, pricepuți la înșelare și nerușinați ! Ei vă împart banii pentru munca voastră în circumferețe lor împuțite...”

PANAIT ISTRATI (*intrerupe*) : Vă deranjează toate astea ? !

THURINGER (*continuă să citească*) : „...Comercianții vă exploatează, vătafii vă jefuiesc și vă amenință mereu cu arma teribilă a foamei ! Nu se mai poate ! Dacă voi, cei ferecați în lanțurile nevăzute ale unei exploatare sălbatice, vă uniți, crunta teroare vă târșească își va pierde puterea ei miraculoasă ! Sus inimile, hamali brăileni ! Lupta voastră înăbușită va izbucni în curind la lumină !”

PANAIT ISTRATI Ascultându-vă, stau și mă gândesc cum de-a publicat „Dimineața” articolul...

THURINGER : Vezi, tinere, dumneata însuși... Autoritățile pot lua toate astea drept agitațiune, și urmările ar putea fi tare neplăcute...

PANAIT ISTRATI : Domnule Thuringer, plătim nemțește sau îmi faceți plăcere să fiți invitatul meu... ?

THURINGER Tinere, îți spun pe cinstea mea de comerciant, pur și simplu nu te înțeleg cum ai ajuns dumneata în anturajul unor oameni ca...

PANAIT ISTRATI Domnule Thuringer, am primit o scrisoare de la domnul Constantin Mille, redactorul-șef de la

„Dimineața”, vreți să ascultați și părerea lui ? (*Citește.*) „Tinere, feliicitările mele ! Scrie-mi dacă ai vreun plan, vreo campanie de dus în această afacere a vătafilor, sau altceva privind viața muncitorilor din port, pe care pari s-o cunoști foarte bine. Într-o zi, vei deveni poate corespondent al ziarului la Brăila...” Ce ziceți, domnule Thuringer ? (*Neprimind răspuns, continuă.*) Nu, nu, domnule, asta mi-ar știrbi independența. O serie de articole, da, se poate. Pentru că altfel ar însemna să mă amestec în unele, ca să nu spun în multe murdării așa-zise... democratice.

THURINGER Atunci, tinere, eu sint dispus să avansez o propunere foarte rezonabilă... (*Încearcă să-i strecoare un portofel. Istrati reacționează cu violență. Apare Agentul de poliție. Thuringer, descumpănit.*) Domnule, ești oricând binevenit în casa Thuringer. (*Iese precipitat.*)

(*Agentul se retrage. Intr-un con de lumină, apare Joița Istrati.*)

JOIȚA ISTRATI : Doamne, Doamne, ce rușine, să te aducă iar jandarmii acasă ca pe ultimul neisprăvit ! S-au adunat vecinii ca la urs. Mă bag în pământ ! Spune, ce-ai mai făcut ?

PANAIT ISTRATI : Acum câteva zile, la București, mă aflam la o adunare într-o sală din Calea Victoriei. A intervenit poliția. S-a produs o încăierare...

JOIȚA ISTRATI : Încăierare ? ! De ce n-ai fugit ?

PANAIT ISTRATI : Să fug ? ! Cum să fug, când eu, în fruntea unui grup de băieți hotărâți, am dat semnalul încăierării ! Bătălia a durat cu inversunare pînă la miezul nopții, când, impresurați din toate părțile, am fost prinși și duși la Văcărești.

JOIȚA ISTRATI : La pușcărie ? !

PANAIT ISTRATI : Și acolo, mamă, dar fi învăț eu minte pe acești domni !

JOIȚA ISTRATI : Răzvrătit și nestatornic ca taică-tu !

PANAIT ISTRATI (*luînd-o de umeri*) : Și ce-ai vrea să fac, mamă ?

JOIȚA ISTRATI : Să te însori, să ai și tu familia ta. Iar tu, mereu cu capul în nori...

PANAIT ISTRATI Știu, mamă, cît ai trudit să mă crești, să mă dai la școală. Și-ți voi fi mereu recunoscător. Dar, te rog, în numele iubirii pe care mi-o porți, lasă-mă să-mi urmez drumul...

JOIȚA ISTRATI : Și unde duce drumul ăsta ?

PANAIT ISTRATI (tușește) : Păi, la început în Egipt, acolo e soare mult, să-mi refac sănătatea, apoi voi vedea eu...

JOIȚA ISTRATI (oftează) : Mă întorc la albia de rufe... (Iese, împovărată de ginduri.)

PANAIT ISTRATI (scoate o hîrtie și un creion și începe să scrie, rostind concomitent textul scrisorii) „Domnule Mille, vă trimit un nou articol din serialul «Lipitorile portului». Golgota suferințelor aici în port este mare, domnule Mille. Cu stimă, al dumneavoastră...” (Intuneric. Apoi, imediat, într-un con de lumină, Panait Istrati citește o parte din conținutul articolului.) „...Muncitorul din port, veșnic sub presiunea nevoii, își riscă viața pentru cucerirea muncii, fără să poată profita de toată munca lui, fiindcă o șleahță de trîntori fără pic de umanitate, lipsiți de orice scrupul, stau agățați de grumazul muncitorilor, întunecîndu-le conștiința. De aceea, trebuie să înțelegem că nici unul dintre voi nu-și poate cîștiga dreptatea socială individual. Să fiți demni în fața dușmanului ! Să fiți atenți că autoritățile cu tot dinadinsul se așază în curmezișul drumului vostru, căutînd să vă abată din calea științei adevărate pentru a vă înăbuși avîntul dezrobirei ! Este însă prea tîrziu...” !”

(Lumina crește ; în scenă, cei doi hamalii.)

PRIMUL HAMAL : Asta zic și eu agitațiune !

AL DOILEA HAMAL : Domnul Thuringer te-a invitat la o supă de oase... ?

PANAIT ISTRATI : Nu, eu l-am invitat la o cafea și un trabuc. A avut bunul-simț să mă lase pe mine să plătesc.

(Rîd.)

PRIMUL HAMAL : Fostul tău stăpîn...

PANAIT ISTRATI (iritat) Moșule, vezi cum vorbești !

PRIMUL HAMAL Credeam că te-a rugat să intervii pe lîngă noi. Le-am dat un ultimatum comercianților ; dacă nu-i înlătură pe vătăfi, va fi grevă generală. Grevă de masă și de clasă, tinere !

PANAIT ISTRATI : Oare e momentul potrivit ? Majoritatea hamalilor sînt în stare de șomaj, fiindcă nu-i de lucru în port. Cheiurile sînt aproape goale...

PRIMUL HAMAL Așa-i, însă oamenii nu-i mai pot suporta pe vătăfi !

PANAIT ISTRATI : Da, dar zic că asta ar avea un efect de dinamită în plin sezon de muncă în port... Comercianții

poate vor accepta, deși vătăfii pentru ei sînt o marfă tare rentabilă, dar mă întreb dacă vor accepta autoritățile, domnul prefect, reprezentantul partidului liberal, pentru care vătăfii joacă un rol important în politica județului ; pentru că brutele de vătăfi sînt toți oameni cu avere și fiecare dintre ei posedă zestrea lui electorală. Pe cînd hamalii votează cu prostimea din colegiul al III-lea. Cincizeci de hamalii au dreptul la un vot !... Hamalii sînt manevrați de vătăfi. În plin sezon, ar fi cu totul altceva ; comercianții, autoritățile, toți ar fi prinși ca într-un clește !

PRIMUL HAMAL : Și ce facem cu entuziasmul oamenilor ?

PANAIT ISTRATI E bun entuziasmul și, după mintea mea, o mișcare ai cărei membri sînt oameni de inimă trebuie să fie entuziasm ! Dar abuzul de entuziasm este păgubitor, în condițiile de acum. Și-apoi, vor folosi elevatoarele...

PRIMUL HAMAL : Elevatoarele acoperă doar un sfert din necesarul forței de muncă din port. Au nevoie de brațele noastre.

PANAIT ISTRATI Vor aduce armata. Apoi autoritățile, prefectul se vor face forte să pună la dispoziția comercianților elevatoarele pentru a-i păstra pe vătăfi. Vin alegerile !

(Pe cheiul Dunării.)

AGENTUL DE POLIȚIE Porumbițo, cum stăm cu problema ?

FIICA PORTULUI N-are nimic de-a face cu explozia de la elevator.

AGENTUL DE POLIȚIE : Porumbițo, ți-am spus clar că trebuie să aibă...

FIICA PORTULUI Cum să aibă, dacă n-are ? !

AGENTUL DE POLIȚIE : Toanto, ai văzut cu ochii tăi totul...

FIICA PORTULUI (deranjată) : Deci, martor fals... ?

AGENTUL DE POLIȚIE : Martor ocular, porumbițo...

FIICA PORTULUI Și eu cu ce mă aleg... ?

AGENTUL DE POLIȚIE Autorizația pentru casa aia... deocheată pe care o ai în strada...

FIICA PORTULUI Atunci, să fiu citată la poliție pentru declarațiune...

AGENTUL DE POLIȚIE : Uite că vine... problema. (Iese precipitat.)

(Intră Panait Istrati.)

FIICA PORTULUI Bonjour, dragule !

PANAIT ISTRATI : Bonjour, puicuțo. Pe

unde mi-ai umblat în ultima vreme ?
FIICA PORTULUI : Lasă întrebările astea... mai bine spune-mi ce s-a întâmplat în port. Ce-a fost cu explozia aia ?

PANAIT ISTRATI (atent) Te interesează ?

FIICA PORTULUI A făcut atîta zarvă în oraş... Şi tu, care ai prieteni în port, trebuie să ştii ceva...

PANAIT ISTRATI : Se vorbeşte că autorul ar fi un dezecilibrat mintal...

(Apare Agentul de poliție.)

AGENTUL DE POLIȚIE : Domnule, vă rog să mă urmați la secție.

PANAIT ISTRATI Dar ce s-a întâmplat ?

AGENTUL DE POLIȚIE În legătură cu explozia de la elevator...

PANAIT ISTRATI (privind-o atent pe Fiica portului) : Aha, înțeleg...

AGENTUL DE POLIȚIE : Anarhistul care a aruncat în aer elevatorul v-a fost coleg de școală.

PANAIT ISTRATI Da ? ! Păi și domnul comisar mi-a fost coleg de școală, ce-i drept, cu cîțiva ani mai mare...

AGENTUL DE POLIȚIE : Domnule, să lăsăm glumele ! Să mergem. Eu am ordine precise. (Fiica portului dă să plece.) Și dumneata, și dumneata mergi la secție, trebuie să dai o declarațiune...

FIICA PORTULUI Cu plăcere, domnule agent, cu plăcere...

PANAIT ISTRATI V-ați dat arama pe față ! (Istrati vrea să scape, dar din mai multe părți apar ajutoarele Agentului, care-l imobilizează, scoțîndu-l forțat din scenă.)

(Pe cheiul Dunării. Intră Panait Istrati ; merge greu, iar pe față are o vîntăie vizibilă. La bodegă se află cei doi hamali.)

AL DOILEA HAMAL : Unde ai dispărut atîtea zile ?

(Istrati își arată obrazul.)

PRIMUL HAMAL : Te-ai bătut cu cineva ? !

PANAIT ISTRATI : Da, cu poliția ; trei zile și trei nopți, bătaie și iar bătaie. Apă și bătaie, bătaie și apă... Motivul ? Am fost coleg de școală cu individul care a aruncat în aer elevatorul, acum zece zile. Anarhistul s-a făcut praf odată cu elevatorul. Și cum poliția trebuia să bată pe cineva, m-au ales pe mine... N-au uitat să-mi amintească

de tot ce-am spus prin gazete, la adresa autorităților și a altora...

AL DOILEA HAMAL : Deci, chestia cu anarhistul a fost doar un pretext...

PRIMUL HAMAL : Ce-ai de gînd să faci acum ?

PANAIT ISTRATI : Păi, îi dau înainte cu articolele în „Dimineața”...

PRIMUL HAMAL : Foarte bine !

AL DOILEA HAMAL : Tinere, nu te-ai gîndit să intri în rînduri ?

PANAIT ISTRATI : Dintr-un pătimaș ca mine, poate răzbate în timp un revoluționar de profesie ? Dar eu nu mă consider în afara rîndurilor...

PRIMUL HAMAL : Întotdeauna am crezut că, dincolo de ceea ce scrii, ești gata să pui mîna pe flintă și să urci pe baricade...

PANAIT ISTRATI : De la o vreme, am înțeles că doctrina socialistă cultivă toate virtuțile pe care în zadar le caut în sufețele servitorilor lui Dumnezeu : dreptate, cinste, și, mai presus de orice, o adevărată înfrățire cu cel învins de viață. Dar, cu firea mea, cu felul meu de a vedea libertatea personală, nu pot să intru în rînduri, acolo unde există o anume disciplină, care obligă, obligă foarte mult...

AL DOILEA HAMAL : Socialismul, cel puțin la început, nu poate oferi libertăți absolute individului, în paguba intereselor celor mulți...

PANAIT ISTRATI : Am fost și rămin alături de cei năpăstuiți. Pentru asta, n-am să cer din partea voastră un certificat de bună purtare, pentru că sufăr alături de voi, pentru că am făcut cunoscută lumii, prin gazete, viața grea a hamalului din port.

PRIMUL HAMAL : Ah, firea ta mereu pe muchie de cuțit...

PANAIT ISTRATI : Asta sînt, moșule, așa m-a făcut mama mea, Joița.

(Rid.)

PRIMUL HAMAL : Tinere, am vrea să te rugăm ceva...

PANAIT ISTRATI : V-ascult.

PRIMUL HAMAL : Am vrea să ne ajuți să redactăm un manifest către comercianți. Un fel de ultimatum !

PANAIT ISTRATI : Un ultimatum ? !

AL DOILEA HAMAL : Da, un ultimatum !

★

(La bodegă.)

THURINGER Domnule Istrati, am așteptat și eu și doamna Thuringer să ne faci o vizită...

PANAIT ISTRATI : Am... lucrat la poliție câteva zile și... (*Iși pipăie obrazul.*)

THURINGER : Domnule, ți-am atras atenția : autoritățile pot interpreta în fel și chip atitudinea dumitale de prinziare, și nu numai... Îți spun iarăși că riști tare mult, mai ales că ai început să participi la adunările hamalilor și chiar să vorbești de la tribună. Cel puțin, așa se spune...

PANAIT ISTRATI : Domnule Thuringer, dumneavoastră sînteți un om foarte ocupat. Spuneți-mi pentru ce v-ați deranjat ?

THURINGER : Trebuie discutat cu cărțile pe față ; de acord, și admir felul dumitale de a fi...

PANAIT ISTRATI : Atunci, intrați în problemă...

THURINGER : Domnule Istrati, am primit un manifest, un ultimatum din partea hamalilor din port. Aș vrea să ți-l citesc. (*Scoate din buzunar o hirtie și citește.*) „Sîntem siliți să anunțăm că o bună înțelegere pe cale pașnică între noi, muncitorii din acest port, și comercianții este imposibil de stabilit. Cu toată bunăvoința pe care am avut-o... muncitorii acestui port vă declarăm cu conștiința împăcată că nu noi sîntem cauza conflictului ce e pe cale a se naște, sau pe care îl putem declara ca și declanșat...”

(*Lumina scade în intensitate. În scenă intră toți actorii. Intr-un con de lumină, pe o schelă, apare Primul hamal, care, adresîndu-se mulțimii, ce ascultă cu pumnii ridicați, rostește în continuare din conținutul manifestului.*)

PRIMUL HAMAL : „...Dacă voi considerați că menținerea în funcție a vătărilor ne-ar aduce vreun folos, noi am pierdut această credință. Sîntem ferm convinși că ne vor aduce iar la sapă de lemn și ne vor arunca în aceeași mizerie și degradare în care am fost. Sîntem prea conștienți de puterea organizației noastre, ca să mai îngăduim ca acest lucru să se mai întâmple. Încrederea pe care o avem în forțele noastre... și conștiința rolului pe care-l avem în arena acestei societăți ne dau puteri nemărginite, ne unesc sufletele să primim oricînd lupta... Nu noi vom fi aceia care vor da înapoi. Nu noi ne vom lăsa cei dinții aramei. Ultimul nostru cuvînt este : Jos vătăfii ! De aceea, astăzi, 31 mai 1910, declarăm tuturor grevă generală !”

(*Mulțimea, cu pumnii ridicați, scandează „Grevă”. Primul hamal iese. Lumina. Mulțimea grevistă se așază pe scenă, su-*

gerînd ocuparea cheiului, și continuă să scandeze în surdină „Grevă !” bătînd ușor cu pumnii în dușumeaua scenei. Pe acest fundal sonor, se reia dialogul dintre Istrati și Thuringer.)

PANAIT ISTRATI : Deci, domnule Thuringer ?

THURINGER : Domnule, se vede de la o poștă că-i stilul dumitale, tăios, ultimativ și...

PANAIT ISTRATI : Stilul deranjează, deci ? !

THURINGER : Domnule, dumneata ești un talent, nu-mi explic cum poți să-ți irosești vremea...

PANAIT ISTRATI : Continuați...

THURINGER : Comercianții din Brăila, prin mine, îți oferă un post onorabil la un ziar de mare tiraj. Un post sigur, liniștit și bine plătit...

PANAIT ISTRATI (*abținîndu-se cu greu*) : Și despre ce să scriu, domnule Thuringer ?

THURINGER : Scrii și dumneata despre aventurile lui Codin. Despre Terente... Scrii despre cursele de cal, despre comerțul de cereale, despre ce vrei dumneata...

PANAIT ISTRATI (*în aceeași stare*) : Deci, să scriu despre ce vreau eu ? ! Mă finanțați ?

THURINGER : Absolut !

PANAIT ISTRATI : Aș vrea să scriu, de exemplu, o nouă serie de articole despre... „Lipitorile portului”, despre vătăfi... (*La grimasa de contrarietate a lui Thuringer.*) Mă finanțați, domnule Thuringer ?

THURINGER : Autoritățile sînt cu ochii pe dumneata, și s-ar putea să ai mari neplăceri. Eu pentru dumneata am...

PANAIT ISTRATI : C'est la vie, mon cher !

THURINGER (*decepcionat*) : C'est la vie, c'est la vie ! Dau faliment, mon cher, și... nu-mi rămîne decît să mă sinucid...

PANAIT ISTRATI : Chiar și-n perspectiva acestei tragedii, nu pot promite absolut nimic, domnule Thuringer. În primul rînd, nu mă pot dezice de aceea ce spun sau scriu...

THURINGER : Dar fi poți influența pe hamali. Au un respect deosebit pentru dumneata.

PANAIT ISTRATI : Domnule Thuringer, oare cine poate sta de vorbă cu cîteva mii de muncitori care au încrucișat brațele ? Cine poate sta de vorbă cu fiecare dintre ei, căci fiecare hamal reprezintă o conștiință, așa cum, pentru comercianții de cereale, fiecare hamal reprezintă o marfă ! Dacă puteți, de ce nu-i cumpărați ? Puteți doar să-i

jemcăniiți împreună cu vătăfii, asta puteți ! Dar, și asta, pină într-o zi ! A, uitasem, Internaționala Muncitorilor din Amsterdam a trimis greviștilor un ajutor de 30.000 lei !

THURINGER Grînele se vor duce în alte porturi.

PANAIT ISTRATI : Și-n alte porturi sint tot hamali năpăstuiți.

THURINGER : Cel mai frumos port du-nărean va decădea !

PANAIT ISTRATI : Și le pasă de asta comercianților ?

(Izbucnește în ris. Thuringer este extrem de nervos, nu mai are puterea de a continua discuția.)

THURINGER : ...Tinere... domnule... dar eu... noi... *(Iese furios.)*

(Greviștii ies din scenă ; crește tumultul vocilor care strigă „Grevă !“.)

(Cheiul Dunării. Cei doi hamali și alți tovarăși ai lor.)

PRIMUL HAMAL Oare domnul Thuringer să-l fi sfătuit să lase totul baltă și să plece în lume ?

AL DOILEA HAMAL Nu, boala... Și firea lui de hoinar gata să-și dea și singura cămașă celui mai oropsit decît el. Un om ca el, proletar intră în viață, proletar pleacă !... Este prea năraș și prea mîndru ca să depindă cît de cît de cineva, darmită să fie... manevrat de cineva.

UN ALT HAMAL : Singurul lui crez este prietenia !

PRIMUL HAMAL : Oare ciți dintre noi se pot ridica la înălțimea unei asemenea frumuseți sufletești ?

AL DOILEA HAMAL L-am admirat întotdeauna pentru pofta lui de viață, pentru firea lui dintr-o bucată și necontrolată, uneori ca de copil, l-am admirat pentru setea lui de a ști, de a cunoaște, pentru filozofia lui de om simplu, dar aleasă. I-am admirat iubirea lui nebună pentru Brăila, pentru Dunăre. Dunărea, pe care a socotit-o întotdeauna logodnica sufletului său...

(Intră Panait Istrati, este obosit, abătut.)

PANAIT ISTRATI Hamalii au fost nevoiți să se întoarcă în port...

AL DOILEA HAMAL : Am pierdut doar o bătaie, nu și lupta !

PRIMUL HAMAL : Vom pregăti noi bătaii, tot mai aprige !

AL DOILEA HAMAL Da, da, tot mai aprige, care vor zgudui toată nedreptatea !

PANAIT ISTRATI : De-acum înainte, uriașul cu puteri necunoscute și cu suflet de copil își înlănțuie din nou grumajii de oțel la hamul robiei sale și fericii altora ; de-acum încolo, el începe iarăși a țîrî după dinsul carul greu al muncii nedrepte, al muncii nemiloase și istovitoare, carul tuturor greutăților sociale... Iată de ce nu trebuie să fie încetată nici o clipă lupta ! Muncitorii nu vor relua munca cu fruntea plecată. Nu ! Ei știu să fie sublimi și atunci cînd sint învinși, pentru că au ferma convingere că dreptatea a fost și este de partea lor ! Unele pilde din vîltoarea de aici trebuie să rămînă nestinse în sufletele noastre, ca niște talismane apărătoare în ceasul rău al indoielii în victoria definitivă ! Se află aici tot ce-a fost și s-a întimplat, adevărul vremii noastre, ai cărei martori și judecători sintem ! *(Tușește.)*

PRIMUL HAMAL : Se vorbește prin port că vrei să pleci iar în străinătate. E adevărat ?

PANAIT ISTRATI *(tușește)* Sănătatea, moșule, sănătatea... *(Tușește violent.)*

AL DOILEA HAMAL Sănătatea, poate aventura...

PANAIT ISTRATI Aventura ? ! Îmi place să cred că ea este pentru mine doar o haină. Poate mai degrabă mă mină o poftă nebună, mistuitoare, de cunoaștere și de adevăr. Și-apoi, se apropie marele măcel mondial, îl simt, și nu pentru că sănătatea îmi este șubredă, dar nu vreau să particip în nici un chip la el ! Deci plec, nu fug ! Plec, ca să mă întorc ! Plec, dar nu singur. Iau cu mine *(în con de lumină)* icoana scumpă a mamei, care, ca să mă crească, a spălat toată murdăria celor avuți. Iau, apoi, icoana Brăilei : îmi place să cred că primul meu gest, în clipa în care am venit pe lume, a fost de a săruta pămîntul, și acest pămînt a fost Brăila, care s-a vîrît în mine cu violența dragostei. Brăila, acest loc minunat, cu marile ei ferestre către lume : Dunărea și Bărăganul ! Plecînd, iau cu mine și icoana dezmoșteniților din port. Icoana voastră, oameni loviți atît de crunt de viață, care parcă v-ați născut cu povara sacilor în spate, purtînd-o toată viața, pentru voi și pentru alții... Dar vă jur că mă voi întoarce cu ele acasă ! Și-atunci voi vrea să-mi cadă o lacrimă, nu de durere, nu de regret, ci de bucurie...

AL DOILEA HAMAL : Te-am fi vrut alături de noi...

PANAIT ISTRATI Voi sinteți un mănunchi de brațe puternice, veți învinge ! Mișcarea voastră v-a adus admirația întregului oraș, a întregii țări.

Lipitorile portului vor fi strivite. Vor da faliment și șobolanii care au găurit fundul hambarului unde voi descărcați mii de saci și tot nu se mai umple. Trebuie să puneți șoricioaică !... (Arătînd un ziar.) În Cameră, cu ocazia așa-zisei discuții la Mesaj, toate partidele reprezentate, în lupta pentru întîietate dintre ele, s-au împiedicat în sfîrșit de clasa muncitoare, ale cărei existență și mișcare le tăgăduiseră cu înverșunare. Dar și-au făcut-o cu mîna lor !... (Rid.)

PRIMUM HAMAL Poate că totuși rămii...

PANAIT ISTRATI : Nu, moșule, sînt tipul luptătorului idealist, împins mereu de-o

irezistibilă chemare de a pleca iar la drum. Am aderat la cauza voastră nu datorită unor argumente teoretice, ci din dragoste pentru viață, pe care o voiesc mai frumoasă, mai omenoasă, din imboldul de a proclama dreptul omului de a dispune de propria lui soartă. Mi-am făcut revoluția mea ; am refuzat oferta de a mi se exploata munca în schimbul unei existențe ca vai de lume, dar acum sînt gata să pornesc în lume, ronțăind o roșcovă, în bătaia soarelui... (Tușește.) Ce va urma s-ar putea să fie o adevărată Odisee, care nu-și va găsi niciodată, poate, Homerul...

Partea a II-a

Peste zece ani, în anul 1925. Chelul Dunării, la bodegă. Al doilea hamal citește presa. Intră Panaît Istrati, care se apropie de masă.

AL DOILEA HAMAL (plăcut surprins) :
În sfîrșit, ai sosit !

PANAIT ISTRATI Sosit ! (Îi strînge mîna cu putere.)

AL DOILEA HAMAL Băiete, cafele și trabuce !

CHELNERUL : Vine !... (Apare cu cafelele și trabucele. Cei doi își aprind trabucele.)

AL DOILEA HAMAL : Iată-ne în 1925.
Ce repede au trecut zece ani...

PANAIT ISTRATI Au zburat ! Dar unde este moș...

AL DOILEA HAMAL (trăgînd adînc din trabuc) : S-a stins, sârmanul... A în-
trebat mereu de tine.

PANAIT ISTRATI (cu mîhnire) : N-am
putut veni... Fără îndoială, moșul, cu
duhul și cu vorba lui blindă, a pus
bazele unei mișcări muncitorești la
Brăila... Parcă-l aud : „...Umanitatea în
fiecare veac, în mersul ei învingător
spre mai bine, își descoperă eroii care
trebuie s-o servească. Astăzi, în acest
secol, e rîndul nostru, al proletarilor,
s-o servim ! Noi sîntem eroii destinați
de cursul istoriei !” Așa este, moșule !
N-o să uit niciodată că ai fost unul

dintre acești eroi... (Tăcere.) Și, vroiam
să-i vorbesc despre zidul ridicat la
Paris în memoria comunarilor împuș-
cați. Douăzeci de pași zidiți nu cu
piatră, nu cu cărămidă, ci cu inimile
a douăzeci de mii de eroi... !

AL DOILEA HAMAL : Ai tăi ce fac ?

PANAIT ISTRATI Ai mei ? ! (Cu greu-
tate.) ...Mama a murit, și eu eram de-
parte... Lui moș Anghel i-au ars acare-
turile de la Baldovinești, și s-a țicnit,
sârmanul. Iar ceilalți, cum îi știi, cu
povara vieții...

AL DOILEA HAMAL : Și tu ?

PANAIT ISTRATI : Eu ? Eu m-am simțit
tot timpul înstrăinat, ajungînd la un
moment dat de mi-am crestat răbojul
deznadejdiei pe inelele gitlejului. Nici
nu se putea altfel, într-o lume desfi-
gurată de nedreptate, care se bălăcește
în acest imens și hrăpăreț ocean so-
cial... De aceea trebuie respinsă orice
reparație individuală a universalei ne-
dreptăți, atît timp cît dezmoșteniții
stau în lanțuri și în întuneric, ori sînt
nevoiți să se prostitueze !

AL DOILEA HAMAL (cu admirație) :
Pulbere și explozie !

- PANAIT ISTRATI : Așa am fost întotdeauna înflăcărat și generos până la nesăbuiță ! Poate oare să iasă din mine un revoluționar de profesie ?
- AL DOILEA HAMAL : Tu o știi cel mai bine...
- PANAIT ISTRATI : Așa ar trebui...
- AL DOILEA HAMAL : Nu te-ai insurat ?
- PANAIT ISTRATI : O iubită care te ocărăște pe limba noastră ține mai cald decît o străină care te alintă pe limba ei... (Rid.) Voi ce-ați făcut în acești ani ?
- AL DOILEA HAMAL : Ne-am pansat răni destule, dar am cîștigat și multe bătații. În 1913, am izgonit armata și ne-am întors în port victorioși, cu steagul roșu în frunte !
- PANAIT ISTRATI : Bravo ! Bravo !
- AL DOILEA HAMAL : În 1920, am participat, cu mic cu mare, la greva generală. N-a lipsit mult să ridicăm baricade în stradă...
- PANAIT ISTRATI : Superb ! Am citit, am citit !
- AL DOILEA HAMAL : În 1924, am înființat la Brăila secțiunea partidului comunist și ne-am afiliat la Internaționala a III-a. Dar, după cum știi, ne-au pus în ilegalitate...
- PANAIT ISTRATI : Și poliția ?
- AL DOILEA HAMAL : Prigoana cea mai odioasă. De aceea, poate că-i mai bine să nu apari prea des în tovarășia noastră...
- PANAIT ISTRATI (cu repulsie) : Prigoana cea mai odioasă ! Uite că nu-mi pasă ce are să zică poliția !
- AL DOILEA HAMAL : Tu pe unde ai hoinărit ?
- PANAIT ISTRATI : Am muncit din greu pe unde am găsit, fugind mereu de război, cu gîndul tot timpul la meleagurile noastre. Și cît le-am dus dorul ! Și de cîte ori nu le-am dezmiardat amintirea... Legătura cu pămîntul ăsta m-a ajutat la Paris, acolo unde gloriile ard într-o clipă, ca fluturii la luminare...
- AL DOILEA HAMAL : Kira-Kiralina trebuie să fie o codană de prin cartierele noastre...
- PANAIT ISTRATI (cu înflăcărare) : Majoritatea eroilor sînt de-aici, de la noi, de pe meleagurile noastre.
- (Intră Ziaristul — 30—35 de ani ; se îndreaptă cu pași repezi către masă, agitănd un ziar.)
- ZIARISTUL : Bravo, *mon cher*, trebuie să citesc în ziare că ai venit ? !
- PANAIT ISTRATI (plăcut surprins) : *Mon cher*, scuzele mele, dar de-abia am sosit... (Își strîng mîinile cu putere. Iau loc. Apare Chelnerul.)
- CHELNERUL : Domnul ziarist ce servește ?
- ZIARISTUL : Păi, cafea și trabuce, *à la parisienne... !* (Chelnerul se retrage.)
- PANAIT ISTRATI (cu ironie dulce) : Domnule ziarist, tot cu „Diversele” la „Curierul Brăilei” ?
- ZIARISTUL : Spageri, scandaluri, decese suspecte, crime, falimente, arestări etc., etc., etc... Ce să fac, dacă altceva nu se... vinde ? S-a cam terminat cu... epoca lipitorilor.
- PANAIT ISTRATI : Nu mai sînt lipitori în port ? !
- AL DOILEA HAMAL : Ba da, acum sînt niște guzani gulerați...
- (Rid.)
- ZIARISTUL (privindu-l atent pe Istrati) : Te-ai schimbat și nu te-ai schimbat. Măi băiete, trebuie să lei și tu o mutră mai importantă, mai impozantă, de scriitor, mă...
- PANAIT ISTRATI : Găsești că am o mutră chiar așa de prăpădită ? !
- ZIARISTUL : Nu, ai mutra ta cea de toate zilele...
- PANAIT ISTRATI : Atunci, asta-i mutra mea de scriitor !
- (Rid.)
- ZIARISTUL : Am auzit despre succesul tău fulgerător în literatură și m-am bucurat teribil. „Kira-Kiralina” am citit-o pe nerăsuflăte. Mai toți au rămas cu gura căscată. Asta zic și eu lovitură ! Cum a fost ?
- (Chelnerul aduce cele comandate și se retrage.)
- PANAIT ISTRATI : Cum a fost ? Extaz și deziluzie. Extaz — că eu, un vîntură-lume, am reușit să sparg, poate cel dintîi, zidul de indiferență care desparte literatura română de spațiul larg al literaturii universale ; deziluzie — pentru că sute și sute de oameni mușcați de viață pînă la sînge îmi scriau cerîndu-mi ajutor, iar eu, atunci, nu aveam în buzunar bani nici măcar pentru chiria pe o săptămînă...
- ZIARISTUL : Și, totuși, ai înnotat virtos și ai ajuns la liman...
- PANAIT ISTRATI : Așa este, dar și șansa, șansa ! Nu oricînd ai șansa să dai de un Romain Rolland... Unora le stau în gît, o știu, o simt, sau mi s-a spus...
- ZIARISTUL : Latră cățeli, ca întotdeauna...
- PANAIT ISTRATI : Mai latră și dulăi. Dar puțin îmi pasă, n-am cerut nimă-nui să mă aștepte cu flori în gară.

Am venit să pun un buchet de flori pe mormîntul mamei, față de care port în suflet o mare vinovăție; n-am fost la căpătîiul ei, în ultima clipă. Am venit să-mi văd țara, să văd Brăila mea dragă, Dunărea, Bărăganul, am venit să văd pe voi. Îmi ajunge...

ZIARISTUL (arătînd ziarul): Unele ziare parcă au luat foc, de la venirea ta. I-a șocat probabil tonul tău caustic din articolele publicate în „Facla” lui N. D. Cocea...

PANAIT ISTRATI De ce? Pentru că nu mi-am ascuns revolta față de nedreptățile de la noi și de pretutindeni?!

AL DOILEA HAMAL: Și cine face zarvă? Niște pleșcari, care n-au făcut mare lucru pentru neamul românesc!

ZIARISTUL (desface ziarul și citește): „...te-am primit cu flori, te vom urmări de-acum încolo cu degetul pe trăgaci”.

PANAIT ISTRATI: Porc fără obraz!... Nu-i mai puțin adevărat că la o anumită atmosferă de ostilitate am contribuit și eu uneori. Știu că n-am fost și nu sînt un om comod pentru unii, o știți și voi, dar ce să fac, așa sînt; spun ce gîndesc și de multe ori o mai lovesc, ca Ieremia cu oiștea în gard...

AL DOILEA HAMAL (se ridică): Eu mă duc, am niște treburi. *(Către Istrati.)* Pînă pleci, ne mai vedem... *(Își string mîinile, țese.)*

ZIARISTUL: Ei, hoinarule, cum au fost toți acești ani?

PANAIT ISTRATI: Cum au fost acești ani? O viață de cîine de șapte hotare, dar nu complet lipsită de sens, de speranță, de luptă. Și... am învins. Armele mele: scrisul și prietenia...

(Apare Agentul de poliție, care se apropie de masă. Se va comporta suspect de amabil.)

AGENTUL DE POLIȚIE: Am onoarea, domnule ziarist. Bună ziua, domnule! *(Cei doi îl privesc, surprinși.)* Sper că nu deranjez. Am un mesaj de la domnul prefect pentru domnul. *(Arată către Panait Istrati.)* Știți, o conversațiune la prefecură...

PANAIT ISTRATI: O conversațiune cu domnul prefect? *(Ironie.)* Mă onorează, ca să zic așa...

(Întineric. Ziaristul și Agentul se retrag. La aprînderea luminii, în scenă, Prefectul și Comisarul.)

PREFECTUL: Mi s-a comunicat de la centru să fie strict supravegheat. Se crede că ar fi trimisul comuniștilor francezi...

COMISARUL: Deci, un roșu?! Ce ordonați?

(Intră Panait Istrati.)

PANAIT ISTRATI Bună ziua, domnilor...

PREFECTUL: A, ce onoare... Am citit presa, elogioasă! Chiar și marele Roumain Rolland!... Vă rog, poftiți, luați loc.

(Istrati se așază.)

PANAIT ISTRATI: Sper că nu m-ați chemat aici pentru autografe...

PREFECTUL (încurcat): Autografe?! Credeți că e cazul, tocmai aici la prefecură, și acum, cînd Societatea Scriitorilor Români a contramandat banchetul dat în onoarea sosirii dumneavoastră?!

PANAIT ISTRATI: Oricum, organizații sper că au fost bucuroși. După cum vedeți, am fost pus să aleg între banchet și ciomăgeală, ca să zic așa...

PREFECTUL: Domnule, cred că este vorba de o neînțelegere, de o regretabilă încurcătură...

PANAIT ISTRATI: Pentru ce am fost invitat aici, domnilor?

PREFECTUL (neștiind cum să înceapă): Domnule, întotdeauna Occidentul a pus în circulație idei mărețe, dar și destule banalități...

PANAIT ISTRATI: Fiți mai explicit, domnule prefect...

PREFECTUL: Acolo, agitațiunea, sau, cum i se spune, revoluționarismul, este la modă...

PANAIT ISTRATI: Și m-ați chemat cumva pentru dezinfecție, pentru carantină?

PREFECTUL: Aș spune, mai degrabă, pentru un sfat: evitați, să zicem, cercurile de odinioară, și totul va fi în ordine...

PANAIT ISTRATI: Deci, domnule prefect, ori stau închis în casă, ori plec imediat la Paris...

PREFECTUL: Este doar un sfat...

PANAIT ISTRATI: Un sfat?! Sfaturi! Vă mulțumesc pentru asemenea sfaturi. Unii mi le dau chiar și prin ziar. Credeam că m-ați chemat pentru protecție, domnule prefect!

(Întineric. Prefectul și Comisarul ies. Din nou lumină. La masă, la bodegă, Panait Istrati, Al doilea hamal și Ziaristul.)

ZIARISTUL: Pentru ce te-a invitat domnul prefect?

PANAIT ISTRATI: La o... cafea. Aluzii, sfaturi: să evit cercurile de odinioară, și totul va fi în ordine...

AL DOILEA HAMAL : Deci, asta era...
Te-am avertizat. Chelner, ceva de mîncare !

CHELNERUL : Vine !

ZIARISTUL Poate ar fi mai bine să pleci din țară cît mai repede...

PANAIT ISTRATI : Și tu ? Oare ce-i deranjează pe acești domni ? Faptul că-mi place dreptatea ? Faptul că spun ceea ce simt și gîndesc ? !

AL DOILEA HAMAL Nu te-ai schimbat deloc ușor inflamabil, și cu gura asta păcătoasă...

(*Rid.*)

PANAIT ISTRATI Așa-i, țiĝnos, lăudăros, douăsprezece meserii, treisprezece nenorociri...

(*Rid.*)

ZIARISTUL : Chelner, ceva de mîncare !

CHELNERUL : Vine ! (*Chelnerul aduce farfurii cu mîncare, pe o tavă. Așază o farfurie în fața lui Istrati.*)

PANAIT ISTRATI : Ce-i asta ?

CHELNERUL Specialitatea casei supă de oase.

PANAIT ISTRATI Dar nu-i la comandă specială ?

CHELNERUL Pentru dumneavoastră, domnule, care ne faceți onoarea să intrați în bodega noastră, este fără comandă specială...

PANAIT ISTRATI (*izbucnește*) Cu ani în urmă, nu-mi dădeai nici cu bani, iar acum îmi oferiți totul și vă onorează prezența mea ? ! (*Cu dosul palmei aruncă farfuria de pe masă. Chelnerul se retrage speriat.*) Vă rog să mă scuzați, dar lucrurile astea mă calcă mereu pe nervi...

AL DOILEA HAMAL Totuși, îți stă bine, băiete...

ZIARISTUL Cînd pleci ?

PANAIT ISTRATI Peste cîteva zile. Dar mă voi întoarce curînd.

(*Intineric. Cînd se aprinde lumina, Istrati, Ziaristul și Al doilea hamal se vor afla tot la bodegă. Anul 1930.*)

AL DOILEA HAMAL : Ce repede trec anii ! Ne-am văzut și în 1930 !

ZIARISTUL Te-ai întors... „Întoarcerea fiului risipitor“...

PANAIT ISTRATI : Am hotărît să revir. la matcă. Am adunat destule, deși am risipit cu nesăbuință cea mai scumpă comoară a omului, sănătatea.

AL DOILEA HAMAL : Deci, te-ai întors definitiv ? !

PANAIT ISTRATI Definitiv. Am umblat pe unde mi-a fost vrerea, și, după mai

mult de un sfert de veac de credință neclintită în sublimul simțirii umane, iată-mă din nou acasă...

ZIARISTUL : Atunci, bine-ai venit acasă, omule !

AL DOILEA HAMAL Bine-ai venit, băiete.

PANAIT ISTRATI Bine v-am găsit ! Am trecut prin multe mizerii, prin multe încercări, din care nici sfinții nu ies triumfători decît săvîrșind cruzimi de neimaginat. Eu am fost crud cu mine. Cu mine, un biet om... (*Tușește.*) Am venit acasă, pentru că n-am vrut să mă prăbușesc acolo...

AL DOILEA HAMAL Suferința este focul purificator care ne curăță de hurnă, dîndu-ne puterea de a lupta și cu viața... pentru viață...

PANAIT ISTRATI : Așa-i, dar uneori mi-am dat seama prea tîrziu că am mușcat dintr-un fruct înșelător. În ultimul timp, am trăit acolo, departe, zile și nopți, cu spectrul nebulniei și al sinuciderii. Nici un ideal social, nici o credință în artă, nici o prietenie...

ZIARISTUL : Te-ai certat cu toată lumea. Nu puteai tu să n-o faci de oaie...

PANAIT ISTRATI Da, m-am certat cu toată omenirea, și nu regret ! Poate de aceea am venit acasă, la Brăila, ca să-mi pun ordine în universul moral, atît de răvășit. Brăila îmi ajunge, ea e pentru mine toată omenirea. În rest, să-i ia dracu' pe toți ! Nimeni nu poate să iubească acea omenire... unde ești mereu o cioară albă...

ZIARISTUL Totuși, ai plecat la drum, în lumea largă, un pîrlit, și te-ai întors acasă încununat cu laurii gloriei...

PANAIT ISTRATI Glorie ? ! Care glorie ? ! Sînt sclavul editorilor. Încerc să scriu, dar sînt bolnav... (*Tușește.*) Dacă ați ști voi cît este de trist să-ți smulgi, una cîte una, frumoasele pene de struț cu care ai pornit în viață ! Dacă ați ști ce înseamnă să fii nevoit să-ți dărimi idoli... Oare ce m-a învins, în această viață ? Dar, să-ți „testamentezi“ viața este un lucru care depășește puterile oricărui om !

AL DOILEA HAMAL : Am citit în presă, prin '28, că ai fost în Grecia, și ai vizitat închisoarea „Singro“, unde le-ai vorbit comuniștilor arestați. Numai ție putea să-ți treacă prin cap o asemenea trăsnaie...

PANAIT ISTRATI (*cu înflăcărare*) : A fost ceva extraordinar ! Le-am vorbit în numele omenirii. Am văzut oameni sperați, dar am întîlnit și suflete înflăcărare ! (*Rostește pasaje din discurs, adresîndu-se unui auditoriu închipuit.*) „Prealubiții mei prieteni, în

persoana mea nu trebuie să vedeți scriitorul, ci muncitorul. Cu aceste două miini ale mele mi-am agonisit și-mi agonisesc plînea. Știu și eu ce-i închisoarea. Curaj, prietenii mei! Arătați-vă mai presus de fiarele în care sinteți încătușați. Sintem otrava care va otrăvi și nimici exploatarea! Proletari între proletari!..." (Al doilea hamal și Ziaristul bat din palme.) Apoi am vorbit la o mare adunare în Piața Universității din Atena...

AL DOILEA HAMAL : Ai dat foc Greciei !

PANAIT ISTRATI : Autoritățile mi-au intentat o acțiune judiciară. Siguranța greacă m-a expulzat... Atunci am publicat în „L'Humanité” un testament... M-am declarat membru activ al Internaționalei a III-a comuniste. Am trimis o mie de franci în sprijinul campaniei electorale a P.C.F. Am considerat că este de datoria fiecăruia, muncitor manual sau intelectual, să contribuie la eforturile proletariatului organizat...

ZIARISTUL : Ai fost în țară și în 1929, dar n-ai trecut să ne vezi...

PANAIT ISTRATI : N-am avut timp. M-au acaparat două evenimente procesul comunistilor de la Timișoara și incidentele tragice de la Lupeni.

ZIARISTUL : Și iar ai intrat în conflict cu autoritățile...

PANAIT ISTRATI : Nici că se putea altfel, față de bestialitățile și crimele pe care le-au comis ; muncitorii arestați au fost bătuți, schingiuiți ; așa ceva nu se poate petrece într-o țară civilizată. Am intrat în mină, m-am înarmat cu date, documente și fotografii, pe care le-am publicat, după cum știți, în „Lupta”. Mi s-a reproșat că am venit să urechez guvernul. Ei bine, recunosc, așa este... La Lupeni n-a fost o potolire a unei revolte, ci o vinătoare de oameni !... A trebuit să plec cât mai repede din țară, pentru că, nici mai mult nici mai puțin, am fost amenințat cu moartea de niște lepădături...

AL DOILEA HAMAL : Pentru că ai ți-pat ca un hamal flămînd...

PANAIT ISTRATI : N-am putut să tac. Unii s-au supărat... Să le fie de bine... (Izbucnește.) Vermina burgheză s-a grăbit să mă calomnieze. Ea, care n-a putut zămisli decît... mizerie, lașitate, sclavie, egoism, desfrii !... (Tușește.) Toate astea au ținut mereu vie în sufletul meu icoana hamalului lovit de soartă, acest sclav al lumii moderne. Dar îmi dau seama că viața mea, izbucnirile mele, uneori păreau a arăta contrariul. Dar am felul meu de a înțelege libertatea, mi-l foarte greu să

vă explic... Am încercat mereu să înțeleg că revoluția trebuie uneori să taie adînc în trupul prins de cangrenă, ca să facă loc dreptății !... Dar este oare obligatoriu ca în orice naștere să fie și moarte ? Pentru mine, mișcarea, revoluția au însemnat înainte de toate o chestiune sentimentală, o revoltă sentimentală, care, ce-i drept, mi-am dat seama că nu seamănă cu revoluția adevărată, pentru că ea, revoluția, nu poate fi sentimentală. De aceea, am fost mai mult un diletant pasionat. Oare ce n-am înțeles ? Ah, Doamne, de cîte ori nu mi-am îndepărtat de la buzele arse de boală și disperare ultima picătură de apă proaspătă și răcoroasă. Dar, ce să fac, așa sint... Am cunoscut întotdeauna numai voluptatea extremelor. Oare nu-i minunat ? Totul sau nimic ! Așa se face că uneori am fost ca mînzul scăpat într-o grădină bogată : am călcat în picioare și florile care trebuiau cruțate...

AL DOILEA HAMAL : Gîndurile tale, mereu pe lamă de brici...

PANAIT ISTRATI : Dacă este adevărat că fiecare om are pe lingă el un drac, apoi eu am trăit înconjurat de o ceată de draci, care mi-au transformat uneori viața într-o luptă aprigă împotriva absurdului. Și-apoi, greșelile mele, naivitatea mea fac parte din viața mea și deci nu pot trăi fără ele...

ZIARISTUL : Te-ai certat cu toată lumea, e prea mult pentru un om !

PANAIT ISTRATI : Cu unii m-am certat eu, alții s-au certat ei cu mine. De fapt, este același lucru... Ce să fac, domnii mei, nu pot să-i cînt ziua liturghii lui Dumnezeu, iar noaptea, să devastez bisericile !

AL DOILEA HAMAL : Te-ai despărțit de marii tăi prieteni din străinătate...

PANAIT ISTRATI (cu greutate) : Așa este, dar jur că n-a fost numai din vina mea. Cearta noastră a fost orientată, dezgustătoare, murdară, definitivă !... De-o parte și de alta, sufletele s-au prăbușit sub povara ocărilor... Cînd vor înceta blestemele, vor vedea și ei, prietenii și dușmanii, cum adevărul începe să-și facă drum spre lumină... Ah, tinerețe... (Începe să fredoneze.) „Am un pom în bățătură, / Vreau să-l tai să-l bag în casă, / Ramurile dau de grindă, / Vreau să-l tai să-l bag în casă, / Ramurile nu mă lasă...”...

★

(Pe cheiul Dunării sau în alt loc ales de regizor.)

PREFECTUL : Va trebui să i se facă o supraveghere strictă — din ordin superior...

COMISARUL : Ca întotdeauna, am și dat dispozițiile de rigoare...

PREFECTUL : Mi-a trimis o reclamație împotriva oamenilor dumitale, cere o întrevedere...

COMISARUL : Agent !

AGENTUL DE POLIȚIE (intră) Să trăiți ! Ordonati !

COMISARUL : Raportează ce probleme sînt cu domnul nostru...

AGENTUL DE POLIȚIE (se uită din cînd în cînd pe o hirtie) : După cum se cunoaște, domnul scriitor a sosit în localitatea Brăila la 6 aprilie 1930, venind de la Viena. Este găzduit de Nicu Constantinescu, frizer, din str. Mihai Bravu nr. 341. Va pleca la București pentru cîteva zile.

COMISARUL : S-a anunțat telefonic Inspectoratul General, pentru a fi pus în supraveghere...

(Prefectul dă aprobator din cap.)

AGENTUL DE POLIȚIE : La 8 aprilie, a venit în contact cu personalul de la redacția ziarului local „Curierul”. La 14 aprilie, s-a întîlnit cu niște foști... tovarăși la bodega „Cutava” din port. Nu s-a stabilit ce au discutat. Raportez că primește multe scrisori din străinătate... În ultimul timp stă la Baldovinești. La Brăila a venit în două rînduri, fugitiv... Ieri a luat masa cu Bazil Cloni, directorul ziarului local „Curierul”, cu care poartă discuții filozofice, literatură și altele...

(Intră Panait Istrati. Agentul se retrage.)

PANAIT ISTRATI Am onoarea, domnilor !

PREFECTUL (îi țese în întîmpinare) : A, dumneavoastră ? Onoarea-i de partea noastră... Vă rog, poftiți... (Panait Istrati se așază.) Vă ascult...

PANAIT ISTRATI : Domnule prefect, protestez împotriva șicanelor la care sînt supus de autorități !

PREFECTUL : Dumneavoastră ? ! Cred că este la mijloc o neînțelegere...

PANAIT ISTRATI : Primăria din comuna Baldovinești refuză să-mi mai vîndă terenul de care am nevoie pentru a crea o fermă-model pentru cetățenii din comună. Am cumpărat mobilă, un bogat fond de cărți pentru bibliotecă, un aparat de radio. Nădăjduiam că astfel localnicii să fie scoși din cîrciumi, și viața satului să se mai umanizeze...

PREFECTUL : Domnule Istrati, oamenii de la noi, o știți doar, nu sînt obișnuiți cu filantropia, doar dacă ea vine de la Majestatea-sa...

PANAIT ISTRATI : Pe dracu' ! Să-i obișnuim și cu altfel de filantropie !

PREFECTUL (schimbă discuția) : V-am citit opera. Unii spun, domnul meu, că sînteți mai mult un... revoltat decît un povestitor...

PANAIT ISTRATI Mă simt măgulit, domnule prefect, deci confirm observațiunea dumneavoastră. Eroii cărților mele sînt trimișii mei, autorizați să vorbească celor din care îmi trag obîrșia, pentru a se împotrivi nedreptății !

(Prefectul și Comisarul schimbă priviri semnificative.)

PREFECTUL : Cu talentul dumneavoastră, puteți să...

PANAIT ISTRATI Domnilor, eu n-am putut fabrica morfină și tămîie ! Nu pot scrie literatură pe placul unui bancher, sau să tîmîiez pe vreun ministru cu fonduri secrete, sau vreo cucoană cu influență în lumea mare !

PREFECTUL (grăbit) : Domnule, în legătură cu terenul de la Baldovinești, voi da dispozițiile de rigoare...

PANAIT ISTRATI : Apropo, domnule comisar, dacă tot mă urmăriți pas cu pas, zi și noapte, vă rog să mă și protejați.

PREFECTUL : Domnule, dar nu vă înțeleg...

PANAIT ISTRATI : Am vrut să țin o conferință despre... arte, la sala teatrului comunal din Brăila ; am fost amenințat de un grup de huligani și am renunțat...

PREFECTUL : Auzi, domnule comisar ?...

(Comisarul ridică din umeri.)

PANAIT ISTRATI : Oamenii domnului comisar îmi numără lingurile de ciorbă pe la restaurante. Nu vi s-a sesizat, domnule prefect, că în urmă cu cîteva zile, cînd am luat masa cu directorul ziarului „Curierul” din Brăila, eu am mîncat două ciorbe, ciorbe de oase ? !

PREFECTUL : Ce spuneți dumneavoastră nu are, ca să zic așa, nici o semnificație pentru...

PANAIT ISTRATI : Ba are, pentru un om flămînd ca mine ! (Tăcere generală.) În lumea asta, ca să câștigi bani, nu poți să-ți păstrezi sufletul și conștiința curate... (Prefectul nu răspunde.) Domnule prefect, cum rămîne cu terenul ?

PREFECTUL : Am să iau toate măsurile... Pe onoarea mea !

PANAIT ISTRATI : Onoarea domnule prefect ? !... Am onoarea ! (Iese.)

COMISARUL (surprins) : Chiar intenționați să...

PREFECTUL (ridică receptorul telefonului) : Alo, Ionescule, ia legătura cu primarul din Baldovinești și spune-i că din ordin superior să ia toate măsurile ca domnului scriitor să... să... nu se dea curs cererii pentru cumpărarea locului din vatra satului... (Pune receptorul în furcă.) Comisare, oame-nii dumitale să nu-l scape din ochi nici cind doarme. Și vezi care-i dobito-cul cu ciorbele... Omul ăsta, cu două vorbe, ne poate băga într-o belea... ca la '907... !

★

(Cheiul Dunării, la bodegă.)

PANAIT ISTRATI : În februarie 1930, pe cînd mă aflam la Triest, am fost arestat. Oamenii lui Mussolini și-au adus aminte că fac parte din comitetul „Ligii antifasciste” din Paris, ca vicepreședinte. Au găsit că era momentul răfuiei. M-a scos din ghearele lor consulul general al României. Erau aduși acolo în închisoare nevinovați, cu miile ; ce decădere a sufletului ! Am lăsat în urma mea mii de umiliți... Am strigat atunci : oameni care iubiți pămîntul, nu vă lăsați îngropați de vii, nu vă lăsați înghițiți de fascism !... Atunci i-am simțit pentru prima dată ghearele pline de sînge.

AL DOILEA HAMAL : Din tot ce-ai clădit o viață : idealuri, principii, entuziasm, cu ce-ai mai rămas, alergînd mereu prin lume ?

PANAIT ISTRATI : Naiv și inadaptabil cum sînt, niciodată n-am înțeles prea bine marile evenimente care copleșesc lumea de astăzi. Asta a fost mereu tragedia vieții mele. De aceea, uneori n-am reușit să-mi păstrez prestigiul. Și-apoi, cel care nu și-a pierdut în viața lui, măcar pentru o clipă, prestigiul, fie și dintr-un capriciu, acela să arunce piatra asupra mea. (Tușește violent.) Să știți, cu cît îmi merge mai rău, cu atît am mai puțină poftă să mor, ceea ce-mi pare extrem de curios...

AL DOILEA HAMAL : Firea ta, mereu pe muchie de cuțit, i-a derutat pe mulți...

PANAIT ISTRATI : Așa este, recunosc. Unii s-au grăbit chiar să mă declare fascist. Ce timpenie ordinară ! Am

spus-o și o mai spun : nu sînt fascist, domnii mei ! În 1925, cînd am fost în țară, o știți : m-au înjurat mulți. În 1929, am fost oprit de cetele naziste să țin o conferință la București. Am fost luat cu mașina poliției și dus cu forța la Gara de Nord, să părăsesc țara. Fascist, eu ? ! La Paris, apoi, am fost molestă pentru vina de a nu-mi fi scos pălăria în fața unei mascarade și a unei cirpe înfipite într-un băț. Fascist ? ! În 1931, n-am putut ține o conferință la Iași, împreună cu Sadoveanu, Topîrceanu, Demostene Bottez și alții, la Sala „Trionon”. Ne-a evacuat armata. Eu, fascist ? ! În 1933, aflîndu-mă într-o librărie din București, am fost atacat de o ceată de huligani fasciști ! Am scăpat cu viață pentru că i-am amenințat cu pistolul ! Eu, fascist ? ! Ce stupiditate ! (Tușește violent.) Unii m-au taxat drept fascist, iar alții îmi contestă dreptul de a fi scriitor român !

ZIARISTUL : Poate pentru că ai apărut în afara parlamentului lor literar...

PANAIT ISTRATI : Tot ce se poate. Dar calul lor de bătaie a fost și a rămas că am debutat în limba franceză. Ei, și ? Eu sînt și țin să fiu scriitor român... fiindcă simțirea mea, realizată în franțuzește printr-un extraordinar hazard, izvorăște din origine românească. Înainte de a fi prozator francez contemporan... eu am fost prozator român înăscut !... Și-apoi, majoritatea eroilor mei sînt români, ori din România... Acești eroi au gîndit în sufletul meu în românește, oricît de universală ar părea simțirea lor redată în artă. Am scris fiecare cuvînt cu sîngele meu, cu sufletul meu de român ! Am discutat cu marile conștiințe ale lumii și le-am spus că-s român. Tuturor le-am vorbit de Brăila noastră !... În ce măsură sînt scriitor român ? Sînt de spus atîtea lucruri frumoase. Eu, în loc să cînt în țara mea dintr-un fluier ciobănesc, fără voia mea m-am trezit cîntînd dintr-un instrument internațional. Destinul mi-a smuls din mînă fluierul și m-am pomenit suflînd în trimbiță pe *Tour Eiffel* ! Ei și ? Am fost întotdeauna ținut în carantină la hotarele literaturii române ! Cine sînt aceia care m-au cedat literaturii franceze ? ! (Tușește violent.) Să nu îndrăznească cineva să-mi ia dreptul de a fi îngropat lîngă mormîntul mamei mele !

ZIARISTUL : S-a vorbit mult și multe cînd ți s-a oferit cetățenia franceză...

PANAIT ISTRATI : Dacă ai vrea să te naturalizezi francez, mi-au spus și mi-au repetat unii oameni fără suflet, ai obține Premiul Goncourt. Și pe

urmă ? — i-am iurebat. Ehe, asta înseamnă cinci mii de franci peșin și un tiraj de o sută de mii de „Kira“ vindute ! Le-am răspuns tuturor că... are Kira socoteală, cum se zice la Brăila. Unii au început să pună la îndoială că... eu sint autorul „Kirei“. Ce ofensă ! A fost pentru a doua oară cind în viața mea am trăit oribilul...

AL DOILEA HAMAL : Te-ai lăsat strivit de durere și de dezamăgiri. Tu ? Tocmai tu ? !

PANAIT ISTRATI Slăvită fie durerea ! Cine a gustat-o cunoaște prețul vieții și pacea de a o părăsi. Am simțit și eu o dată pacea asta. Pe atunci însă eram un învins al propriilor mele neliniști... Astăzi, sint un învins al... oamenilor. Sint un învins și voi rămîne un învins, pînă nu vor mai exista învinși ! Tu, tu, voi toți, n-ați cunoscut în adîncime infernul, așa cum l-am cunoscut eu ! (*Tușește, apoi cîteva clipe de liniște.*) Condamnat să scriu pentru a avea ce mîncă, iată eroismul meu întors pe dos... Omenirea și-a ars toate energiile, este în pragul falimentului total ! (*Tușește violent.*)

AL DOILEA HAMAL : Vechile tale seisme sufletești ! Ai nevoie de odihnă...

PANAIT ISTRATI (*tușește violent*) : N-am nevoie de odihnă ! Am nevoie de dreptate, am nevoie de prietenie... ! (*Tușește violent.*) Am ținut mereu în pumni bunătate, dreptate, prietenie, generozitate, din care nu mi-a rămas nimic. Cînd am avut, am dat, cînd n-am avut, am țipat, dar n-am cerut. Și acum țip, pentru că n-am încotro ! Spuneți-mi voi, care nu puteți să-mi împrumutați nici măcar un leu ca să-mi cumpăr o bucată de pline, pentru că nu aveți, n-am dreptul să comit concesii morale ? ! Cine mă oprește ? ! Voi ? Romain Rolland ? Barbusse ? Cine ? N-am pline, n-am lemne, n-am cu ce plăti chiria !... Doamne, ce tragedie !... (*Tușește.*) După atîția ani ! Oare noi, oamenii, nu putem vieții dacă nu ne înjosim ?

ZIARISTUL : Ești ca o fiară rănită.

PANAIT ISTRATI : Așa este, mă simt ca o fiară rănită, dar nu e rău că sint atît de ingenuncheat în clipa în care-mi privesc viața de pe muchia unei jumătăți de veac. Am urcat toată viața un povârniș care a fost greu, tare greu. Cînd am ajuns acolo sus, în vîrf, și m-am uitat pe partea cealaltă și am privit atent, am vrut să-mi pun capăt zilelor ; era aceeași lume nedreaptă și stupidă care pîndea să mă rostogolesc... (*Singur, într-un con de lumină.*) O primăvară zgribulită care întîrzie să-și arate mugurii și zîm-

belul dezmoștor al soarelui. Nori negri pătează cu prevestiri sumbre albastrul cerului... (*Tușește violent.*) Nemilos Părinte, am crezut că potolese furtuna iscată în pieptul meu. Oare eu nu pot fi decît jucăria voinței tale ? Omul cînd vine pe lume nu datorează nimănui nimic, nici chiar ție, nemilos Părinte ! Numai că el devine ușor, ușor, dator lumii, vieții, în așa fel încît uneori este fericit cînd știe că într-o zi va muri... Omul trebuie să plătească mereu ? De ce ? Atunci, care-i rostul zidirilor tale ? Nemilos Părinte, am trăit după inima mea de cînd mă cunosc. Și nu vreau nici cu Cristos să mă compar ; el a pătimit o săptămînă, iar eu pătinesc de-o viață ! (*Tușește.*) N-am fost un om josnic, nici laș, nici perfid sau hrăpăreț. Am avut doar o viață extraordinară, pîndită de primejdii groaznice, de umilințe ce nu se pot uita, dar care n-au izbutit să mă doboare, nemilos Părinte !

(*Intuneric. Apoi lumină, Istrati, pe un scaun, înfășurat într-un pled.*)

AL DOILEA HAMAL : Dacă nici la Mînăstirea Neamțului lucrurile n-au mers prea bine cu sănătatea, ar trebui să te internezi într-un spital de specialitate ; la Filaret, de exemplu...

PANAIT ISTRATI : Crezi că mi-a sosit ceasul ? !

ZIARISTUL : Trebuie să-ți îngrijești sănătatea...

PANAIT ISTRATI Acolo ce mă fac, singur ? ! Suferința se va lavi de pereți, va intra în tencuială, neputincioasă și neauzită de nimeni. În clipele de singurătate vor veni și prietenii și dușmanii... mă vor întreba o seamă de lucruri, la care niciodată n-am putut să-mi răspund nici măcar mie însumi. Lor, ce să le răspund ? Semăn cu eroii mei ? (*Se scoală, aruncă pledul.*) Da, semăn cu eroii mei ! Un revoltat individualist ca și ei, firi violente, pătimașe, răvășite de sentimente puternice, adesea pradă viciului, înfruntînd de cele mai multe ori un sfîrșit tragic. Eroii mei sint făpturi care disprețuiesc viața îngustă și meschină ; ei duc o viață plină de patimi, de bucurie și durere laolaltă. Ei beau cu sete de la fîntina vieții, se lasă în voia patimilor, într-o inocență și sfîntă moralitate, știind că bucuria este efemeră. Iar atunci cînd durerea și moartea bat la ușă, nu plîng, nu se roagă. Ah, cîtă bucurie, cîtă furie, cîtă ură și generozitate am pus în tot ce-am scris !... Sint un om revoltat nu pentru că am fost și sint sărac, ci pentru că sint generos ! Dar am măsurat generozita-

tea umană după mintea și inima mea, brodind-o mereu anapoda.

AL DOILEA HAMAL : Într-adevăr, semenii tare mult cu eroii cârților tale...

PANAIT ISTRATI : Acum, când nimic nu mai contează afară de câteva clipe de viață, nici nu mai am forța să mă răzvrătesc împotriva soartei. Și-apoi, la ce bun ? (*Tușește violent.*) Țin în mână firul chinutei mele vieți. Ani de-a rândul am trăit învecinat cu moartea... Dar acum nu vreau să mor ! (*Tușește violent, apoi câteva clipe de liniște.*) Am scăpat din strînsoarea primejdiei... ! Dați sfoară în toată lumea că am învins și de astă dată moartea !... Omenirea, ca întotdeauna, este grăbită. Eu nu ! Dar se apropie, o simt, îmi stă la căpățulul patului, și mai avem alți doi de spus... Păcat... Cunoști „Balada morții” de Topirceanu ?

ZIARISTUL : Ce ți-a venit ? !

PANAIT ISTRATI : Așa, în loc de liturghie... Îți par un trăsnet ? Așa am fost toată viața... (*Ziaristul recită primele două strofe. Istrati izbucnește.*) Ajunge ! Ajunge !... Trag eu să mor, e drept, dar nu din toată inima. Știu, unii din cei mari de-abia așteaptă să-mi țină un discurs funebru, iar alții — să mă înjure, treaba lor... (*Tușește, apoi liniște.*) Ce întuneric s-a făcut ! Sufletul meu bijblie într-o beză de nepătruns. Unde mă aflu ?

AL DOILEA HAMAL : Acasă...

PANAIT ISTRATI : Parcă se vede o lumină ! Se apropie cineva... (*Al doilea hamal și Ziaristul dispar în întuneric. Apare Primul hamal.*) Moșule, dumneata ești ? De ce nu te apropii ? Știu ce vrei să spui, că n-am reușit să mă înregimentez... Așa este, moșule, dar jur că mi-au rămas înfipte în inimă acele zile tumultuoase ale anilor 1909, 1910, 1912, cu care voi pleca în mormânt. Moșule, dintr-un pățimaș ca mine nu putea să răzbată în timp un revoluționar de profesie... Dar întotdeauna am rămas alături de cel nepăstuiț !

PRIMUL HAMAL : „Pe fruntea vătafilor voi pune cu fierul roșu pecetea infamiei...” Așa le spuneai, de la tribună, celor din port. Dai ai lăsat totul și ai plecat în lumea largă...

PANAIT ISTRATI : Viața omenească este o negură, presărată de capcane, unde în orice clipă, când trupul, când sufletul, și adesea amindouă împreună, plătesc... Mă mistuie întrebări la care n-am găsit încă răspuns. Trăiesc neîncetat asemenea clipe... Și mă întreb de ce momentele sublimite din viața oamenilor nu pot fi păstrate la nesfârșit ?

PRIMUL HAMAL : Ai greșit crezând că omul trebuie să fie cum vrei tu, și

nu cum este el. De asta ai greșit mereu...

PANAIT ISTRATI : Cu cită asprime mă judeci, moșule...

PRIMUL HAMAL : Ești ca o pulbere de pușcă, te aprinzi repede, explodezi, și-apoi...

(*Tăcere.*)

PANAIT ISTRATI : Moșule, pentru ca ideea de Dumnezeu să prindă rădăcini atât de adânci, au trebuit să-și dea sufletul ațitia Cristoși de fiecare zi... Noi am vrut să spulberăm această credință. Ce fel de oameni trebuie să fie aceia care se încumetă să dărime aceste ziduri milenare... ?

PRIMUL HAMAL : Negreșit, trebuie să fie niște oameni ideali, pentru a se putea ridica până la jertfă. Iar tu te-ai poticnit mereu de bolovanul ignoranței tale...

PANAIT ISTRATI : Așa este, n-am putut să depășesc condiția unui hamal de port. Când m-am înflăcărat până la extaz, când m-am stins, neînțelegând întotdeauna cursul evenimentelor, și uneori nici pe oameni... De aceea, în această viață n-am fost nici muncitor, nici burghez, și poate nici un intelectual ilustru, ci un vagabond mereu îndrăgostit, flămînd și fără adăpost, care a cutureiat lumea prefăcînd într-una foamea în hrană, și sărăcia, în libertate ! Dar crezul meu din tinerețe a rămas înfipt în inima și conștiința mea, moșule, așa cum a rămas întotdeauna Brăila... Ca să fii peste tot, trebuie să fii undeva. Pentru mine acest undeva, întotdeauna a însemnat Brăila. Chiar de-ai avea un suflet uscat ca o iască, nu poți să nu iubești pămîntul pe care te-ai născut, venind pe lume, și ale cărui limboși și obiceiuri îți sînt topite în sînge. Ca să apăr acest sentiment, sînt gata să mă bat și dincolo de moarte ! Da, oricît aș fi de vagabond îndrăgostit de orizonturi nesfîrșite, rămîn totuși român prin mamă, prin limbă și prin frumoasa mea Brăila. Nu pleca, nu pleca, moșule !

PRIMUL HAMAL : Adio ! (*Dispare.*)

PANAIT ISTRATI : Nu pleca, moșule, nu pleca !... Nu mă lăsa singur — m-a cuprins o teamă groaznică. (*Tușește violent.*) Când am vrut eu să mor, m-au salvat oamenii. Acum vreau eu să trăiesc ! Nu vreau să mor înainte de a gusta toată bucuria și tot chinul vieții !... Moșule, ai luat lumina cu dumneata ! (*Tăcere.*) Vreau cu orice preț să mîngîi uși mugur al acestei primăveri ! Oameni, vreau să trăiesc ! Dar cine să mă audă... Mamă, tu, mamă, trebuie să mă auzi ! Nu te-am

mai văzut de atîta vreme... Cînd eram la Nisa, moș Anghel mi-a trimis o carte poștală în care mi-a scris „...pe la noi totul e bine, numai că biata maică-ta a murit în Săptămîna mare...” (*Răstit.*) Auzi „...pe la noi totul e bine, numai că biata maică-ta a murit...” !” Am bocit cîteva zile, alît cît n-am plîns în toată viața mea. (*În întineric apare o femeie cu o luminare aprinsă în mînă.*) Mamă ! Mamă ! Mamă, dacă ai ști ce dor mi-a fost de tine ! Ce tristă ești, mamă...

JOIȚA ISTRATI Și tu ești tare trist, băiatule...

PANAIT ISTRATI Sînt obosit, bolnav și singur, mamă...

JOIȚA ISTRATI Copilul meu, nimeni nu-ți sărută buzele cînd îți sînt amare, decît mama, numai mama...

PANAIT ISTRATI Plîngi ? ! Toată viața ai plîns. Plînsul tău m-a urmărit pretutindeni și m-a durut...

JOIȚA ISTRATI N-am fost niciodată fericiți, băiatul mamei...

PANAIT ISTRATI Sărmanele tale mîini, ca să putem trăi cît de cît ome-nește, au trebuit să spele toată murdăria Brăilei. Dacă ai ști de cîte ori, în orele de veghe, de singurătate și disperare, cum îți dezmiardam mîinile tale trudite, crăpate de ger și de leșie, le sărutam și plîngeam pînă le udam de lacrimi, ca să nu te mai doară... Și m-am revoltat împotriva lumii păgîne care ți-a făcut viața un iad pămîntesc !

JOIȚA ISTRATI Tot așa de furtunos și neînduplecat ai rămas...

PANAIT ISTRATI Așa am fost, așa am rămas. A fost bine, a fost rău... ? Eu, mamă, n-am putut trece prin viață mirosind un trandafir și cîntînd galeș la stele. Dar tu, mamă, ai fost pentru mine, în bezna prin care am trecut adesea, ca o stea polară, ca un luceafăr de zi, spre care mi-am în-tors mereu, mereu, sufletul meu în străinat... Ai fost singura ființă pentru care am plîns, în viața mea. De fapt, este singurul dar pe care ți l-am fă-cut.

JOIȚA ISTRATI Cît de săraci am fost, și cît de săraci plecăm din această lume...

PANAIT ISTRATI (*izbucnește*) : Din a-ceastă lume absurdă în care nu există nimic, afară de oamenii buni sau răi care învăluie viața în minciuni pioase. (*Tușește.*) Am fost și rămînem robii acestui pămînt, robii poftelor, uitînd mereu de milă, uitînd mereu de ome-nie... Iar plîngi ? Mamă, îți amintești de Codin ? Namila aceea de om... Ce suflet mare avea ! Acum îți spun, mamă, dar să nu te superi și să nu plîngi fugeam uneori de la școală și mergeam cu Cîdin în Balta Brăilei, la pescuit, la vînătoare, la scăldat. Balta a fost raiul copilăriei mele...

JOIȚA ISTRATI : Ai avut și tu colțul tău de bucurie... Am fost singuri pe lume...

PANAIT ISTRATI : Am fost singuri pe lume, mamă... Am să le spun oame-nilor să mă îngroape la picioarele tale, aproape de malul Dunării. Dună-rea, iubita mea, logodnica mea din-totdeauna, care nu mi-a trădat nicio-dată sentimentele, numai că le-a dus, le-a dus în marea cea mare, dîndu-le uitării.

JOIȚA ISTRATI : Totul se dă uitării... (*Se retrage ușor.*) Adio, băiatul ma-mei !

PANAIT ISTRATI Mamă ! Mamă, pleci și iar mă lași singur ! (*Joița dispă-re. Istrati tușește violent. Către sală.*) Au-ziți ? Auziți cum se apropie un vuiet puternic ? Auziți uralele ? (*Pana-it Istrati, în extaz, se ridică în picioare.*) Ele sînt ! În cetate au pătruns batali-oanele proletariatului victorios ! (*Tu-șește puternic. Se reculește. În scenă intră, ca niște umbre tăcute, toți ac-torii.*) Eu i-am iertat pe toți cei care, nu voia sau fără voia lor, nu m-au înțeles... (*Tușește violent.*) La ceas de adio, adresez lumii un salut, spunîndu-i că totuși am iubit-o ! Fie el ego-ismul cît de puternic și invadator ca nisipul, vom avea întotdeauna în noi oaze de generozitate... Restul, nisipuri, frumoase și urfe, dar nisipuri !... (*Pa-uză.*) Luptătorul poate avea prieteni și dușmani, iar prietenii și dușmă-niile pot fi oricînd schimbate. Dar po-

vestitorul are numai admiratori statornici, cu iubirea nealterată de vicisitudinile luptelor. Auziți cum fierbe Dunărea ? Se revarsă ! Din puhoiul de ape au ieșit moș Anghel, moș Dumitru, Kira Kiralina, și Codin, Cosma, Stavru, Dragomir, Mihail, Irimia ! Eu... plec, dar vi-i las pe ei ; este tes-

tamentul meu. Este tot ce am, toată averea pe care am agonisit-o într-o viață... Și dacă a sosit clipa ca eu, Panait Istrati, un om care vine din infern, să mă înfățișez tribunalului imparțial al contemporanilor, fie ! Dar nu cer achitarea, ci o dreaptă judecată !

SFÎRȘIT

NOTĂ : Piesa poate avea și alt final :

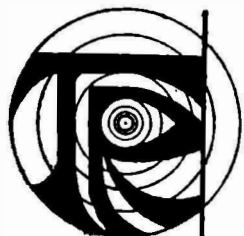
ZIARISTUL : Dragi prieteni, Marele Hoinar a plecat pentru totdeauna...

AL DOILEA HAMAL : El, luptătorul aprig, răsturnător de lumi... lăudat peste măsură și cu cruzime batjocorit de unii...

ZIARISTUL : Pentru că el, numai el, a izbutit să fie la fel de neînțeles și de prieteni, și de adversari...

AL DOILEA HAMAL Dar oricât de în-tortocheată i-a fost existența, oricât de grave, uneori, erorile, opera lui a adus literaturii noastre un imens serviciu, răspîndind în lume icoanele pămîntului românesc.

ZIARISTUL : Și dacă noi, oamenii, n-am putut să-i mai dăm viață celui aprig înțeleștat în luptă, să-i dăm nemurire !

Centenar

Panait

Istrati

Fiecare omagiu pentru scriitorul al cărui centenar este sărbătorit anul acesta (și care a prilejuit în România, ca și în Franța, manifestări culturale de amplă rezonanță), numele lui Panait Istrati a fost prezent și în programul teatrului radiofonic, uneori prin momente artistice cu merite evident mai mari decît acela de simplu memento. Este cazul adaptării semnate de Camelia Stănescu după **Tața Minca**, transpunere inteligentă, sensibilă, fidelă cel mai adesea literei și întotdeauna spiritului textului istratian. Lumea de trăiri violente, cu personaje ce își consumă bucuria sau durerea, iubirea sau ura cu aceeași mistuitoare forță de dăruire, suflete ce își păstrează și în josnicie o anumită puritate, această lume aparte, creată de autorul lui Codin, a fost surprinsă cu finețe a observației și expresivitate a redării în toate datele ei armonioase contradictorii. Este deopotrivă meritul textului radiofonic și al punerii în ușor semnate de Cristian Munteanu, acela de a fi trasat cu precizie granița subtilă insesizabilă uneori, ce desparte personalitatea, forța dezlănțuită, nedismulată a unui sentiment, de trivialitate, de acuitatea tonului, de stridență. Păstra-

rea acestui echilibru expresiv, a justeii măsurii, a constituit și una dintre liniile definitorii ale interpretării, printre creatorii personajelor numărîndu-se : Mirela Gorea, Florian Pittiș, Mircea Albulescu, Ștefan Radof, Tatiana Iekel, Alexandrina Halic, Ioana Ciomîrtan, Jeanine Stavache, Dan Damian, Ion Anghel, Boris Petrof ș.a.

Sub semnul centenarului Panait Istrati s-a înscris și piesa lui Ion Bălan **Martor și judecător**. Textul autorului brăilean, prezentat într-o versiune datorată colectivului artistic al Teatrului „Maria Filotti” din Brăila, reia momente din viața lui Panait Istrati, episoade revelatoare asupra orientării marcat progresiste a întregii sale activități — politice, sociale, literare și publicistice. Cu unele stîngăcii de construcție, cu oarecare didacticism al unghiului de abordare și al tonului utilizat, piesa reușește totuși să contureze o imagine a omului de artă angajat, legat cu rîre trainice, indestructibile, de oamenii sărmani ai Brăilei sale, condamnați la o viață dură ce îndeamnă la duritate, o viață în care alcoolul și violența sînt consecințe, nu premise.

Regia, semnată de Constantin Codrescu în colaborare cu Dan Puican, nu ambiționează mari performanțe artistice, definindu-se însă prin linia sigură a construcției, printr-o citire limpede, exactă a textului. Notăm, dintre interpreți : George Toropoc, Petre Simionescu, Romeo Mușeteanu, Nicolae Ciocoiu, Gheorghe Moldovan, Anton Filip, Rodica Mușeteanu, George Custură, Nicolae Țăranu, Florin Chirpac, George Șofrag etc.

Cristina DUMITRESCU